

Interreg

Ελλάδα-Κύπρος

Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης

ECO.MUSE

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΗΤΕΙΑΣ Α.Α.Ε. Ο.Τ.Α.

ΣΧΕΔΙΟ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

(ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ 6.1.2)

“Δίκτυο Ανοικτών Οικομουσείων για την Ανάδειξη και Ήπια Ενίσχυση
Περιοχών με Περιβαλλοντική Ιστορικότητα”

28.02.2023

Συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΤΠΑ) και από Εθνικούς Πόρους της Ελλάδας και της Κύπρου

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΗΤΕΙΑΣ Α.Α.Ε Ο.Τ.Α

«Δίκτυο Ανοικτών Οικομουσείων για την Ανάδειξη και Ήπια
Ενίσχυση Περιοχών με Περιβαλλοντική Ιστορικότητα»

Σχέδιο Βιωσιμότητας πρότασης

Φεβρουάριος 2023

Συντάκτης:

ΕΤΑΜ α.ε.
εταιρεία συμβούλων

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή	5
2. Η βιωσιμότητα στους μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς	6
2.1. Βιωσιμότητα	6
2.2. Μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί.....	7
2.3. Ο νέος ορισμός του Μουσείου.....	9
2.4. Η βιωσιμότητα στο Eco.Muse.....	11
3. Σύνοψη δυνατοτήτων ανάπτυξης Οικομουσείου και Οικοτουρισμού.....	12
3.1 Σύνοψη Business Plan ανάπτυξης Ανοικτού Οικομουσείου Σητείας	12
3.2. Το πρότυπο Ελαιουργείο Μαρωνιάς (Φάμπρικα).....	13
3.3. Το Κέντρο Εκπαίδευσης Δήμητρα (πρώην ΚΕΓΕ)	14
3.4. Άλλα μείζονα σημεία ενδιαφέροντος	14
3.5. Διαφύλαξη της ακεραιότητας του Οικομουσείου	16
3.6. Ανάδειξη της φυσιογνωμίας και της αξίας του Ανοικτού Οικομουσείου	17
3.7. Αναγκαίες επεμβάσεις διατήρησης και εμπλουτισμού ήπιου χαρακτήρα.....	17
3.8. Ενδεικτικά εμπειρικά προϊόντα	18
3.8.1. Η Ελιά, η Αγροδιατροφή και ο Τουρισμός της Υπαίθρου	18
3.8.2. Place Branding και Εδαφικό Μάρκετινγκ.....	20
3.9. Μηχανισμός ενεργού συμμετοχής ενδιαφερόμενων μερών και πολιτών.....	22
4. Οδικός χάρτης-Οδηγός Βιωσιμότητας.....	23
4.1. Στρατηγικοί Στόχοι	24
4.2. Δικτύωση	25
4.2.1 Δικτύωση άμεσου χρόνου.....	26
4.2.2. Δικτύωση απώτερου χρόνου	26
4.3 Η διαχείριση του Ανοικτού Οικομουσείου της Σητείας.....	27
4.3.1 Το Μοντέλο Λειτουργίας	27
4.3.2. Ο φορέας Αρωγός και ο φορέας Διαχειριστής: Ενορχήστρωση της συμμετοχής και της Δικτύωσης	28
4.3.3. Αξιολόγηση Αντίκτυπου (Impact Assessment).....	29

4.3.4. Πίνακας Παρακολούθησης Επίτευξης Στόχων Βιωσιμότητας	31
4.3.5. Η πάγια και περαιτέρω χρηματοδοτήσεις.....	39
4.3.6. Σύσταση Φορέα Διαχείρισης Οικομουσείων.....	44
4.3.7. Στοιχεία για την περιοχή της Κύπρου.....	47
4.3.7.1. Ανοικτό Οικομουσείο Μαραθάσας (Παραδοτέο 4.4.1. Μουσειολογική Μελέτη).....	47
5. Βιβλιογραφία-Πηγές	52

1. Εισαγωγή

Το παρόν έργο με τίτλο «Υπηρεσίες τεχνικού συμβούλου για την υποστήριξη υλοποίησης της πράξης: «Δίκτυο Ανοικτών Οικομουσείων για την Ανάδειξη και Ήπια Ενίσχυση Περιοχών με Περιβαλλοντική Ιστορικότητα-ECO.MUSE», εντάσσεται στο πλαίσιο του Προγράμματος Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας Interreg V-A «Ελλάδα - Κύπρος 2014-2020», υλοποιείται από την ETAM ΑΕ, βάσει της από 08.09.2022 σύμβασης με τον Κύριο Δικαιούχο της Πράξης, Οργανισμό Ανάπτυξης Σητείας Α.Α.Ε Ο.Τ.Α, και αφορά την [Ενότητα 4. Σχέδιο Βιωσιμότητας, Παραδοτέο 6.1.2 Σχέδιο Βιωσιμότητας πρότασης](#), της ως άνω σύμβασης.

Το Ανοικτό Οικομουσείο της Σητείας είναι μια καινοτόμος πρωτοβουλία στον τομέα του πολιτισμού, του εναλλακτικού τουρισμού και δη του τουρισμού υπαίθρου και του οικοτουρισμού, που εστιάζει στη συνεργασία των συνιστωσών της τοπικής κοινωνίας, και δη των κατοίκων του Δήμου Σητείας και της τοπικής αυτοδιοίκησης, λειτουργώντας ως ιστορικός θεματοφύλακας για την τοπική ιστορία, αξιοποιώντας ως πόρους το ανθρωπογενές και το φυσικό τοπίο, και λαμβάνοντας το θέμα του από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του τόπου.

Στο πλαίσιο αυτό η διερεύνηση και διαβεβαίωση ότι τόσο το Ανοικτό Οικομουσείο της Σητείας αυτό καθαυτό όσο και ό,τι απορρέει από τις δράσεις του, θα παραμείνει και θα συνεχίσει να εξελίσσεται ως οικοσύστημα και μετά το πέρας της χρηματοδότησης του Προγράμματος Interreg V-A «Ελλάδα-Κύπρος 2014-2020», είναι ζωτικής σημασίας.

Στις ενότητες που ακολουθούν εκπονείται σχέδιο βιωσιμότητας του Ανοικτού Οικομουσείου της Σητείας, ως οδικός χάρτης προς ένα βιώσιμο, ανθεκτικό και ευέλικτο, εγχείρημα, με θεμέλιο λίθο τις προτάσεις και τις προβλέψεις του επιχειρηματικού σχεδίου (Παραδοτέο 3.1.1, Business Plan, Ανάπτυξης Οικομουσείων).

2. Η βιωσιμότητα στους μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς

2.1. Βιωσιμότητα

Ο όρος **βιωσιμότητα** απαντάται τόσο σε ένα εύρος επιστημονικών πεδίων όσο και σε μια πληθώρα δράσεων και διαστάσεων της σύγχρονης πραγματικότητας, προκειμένου να υποδηλώσει τη διερεύνηση και την εξεύρεση τρόπων χρήσης και αξιοποίησης υφιστάμενων πόρων, τέτοιων που να διασφαλίζουν την υπόστασή τους και να αποτρέπουν στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό τον πιθανό αφανισμό τους διαχρονικά και μακροπρόθεσμα.

Ειδικότερα, στα πεδία των περιβαλλοντικών επιστημών και στα πεδία της επιχειρηματικής δράσης, ο όρος βιωσιμότητα παραμένει άρρηκτα συνδεδεμένος με την αποστολή και τη στρατηγική των δράσεών τους. Ωστόσο, ο όρος συνθέτει τέτοιο σύνολο διαστάσεων ώστε να μπορεί να οριστεί και να προσεγγιστεί αντίστοιχα, ποικιλοτρόπως.

Βιωσιμότητα¹ (ή *αιεφορία*) είναι ένα πρότυπο παραγωγής το οποίο στοχεύει στο καλύτερο οικονομικό αποτέλεσμα τόσο για τον άνθρωπο όσο και για το φυσικό περιβάλλον, τόσο στο παρόν όσο και στο αόριστο μέλλον. Βασικό της στοιχείο είναι η ισορροπία μεταξύ παραγωγής αγαθών και πρώτης ύλης (που δαπανήθηκε για να επιτευχθεί η παραγωγή). Στόχος των βιώσιμων διαδικασιών είναι να επιτύχουν περισσότερη παραγωγή με μικρότερη δαπάνη πρώτης ύλης, γι' αυτό η βιωσιμότητα αναφέρεται μαζί με την ανακύκλωση, τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και τον βιοκλιματικό σχεδιασμό. Η βιωσιμότητα υπονοεί ότι οι φυσικοί πόροι υφίστανται εκμετάλλευση με ρυθμό μικρότερο από αυτόν με τον οποίον ανανεώνονται, διαφορετικά λαμβάνει χώρα περιβαλλοντική υποβάθμιση. Θεωρητικά, το μακροπρόθεσμο αποτέλεσμα της περιβαλλοντικής υποβάθμισης είναι η ανικανότητα του γήινου οικοσυστήματος να υποστηρίξει την ανθρώπινη ζωή (οικολογική κρίση).

Κατ' επέκταση, στο πολιτικό πεδίο, ο όρος βιωσιμότητα μπορεί να σχετίζεται με τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής, τόσο στο παρόν όσο και στο αόριστο μέλλον. Η έννοια της βιωσιμότητας επομένως, στο πλαίσιο μίας αναλυτικότερης προσέγγισης, μπορεί να υποδιαιρεθεί σε «περιβαλλοντική βιωσιμότητα», «οικονομική βιωσιμότητα»

¹<https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%92%CE%B9%CF%89%CF%83%CE%B9%CE%BC%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1>

και «πολιτικοκοινωνική βιωσιμότητα». Οι τρεις αυτές κατηγορίες βιωσιμότητας αλληλοεπιδρούν αλλά δεν ταυτίζονται απαραίτητως ως αντικειμενικοί στόχοι.

Η βιωσιμότητα σαφώς συνάδει με τη **βιώσιμη ανάπτυξη**² (ή *αιετόφορος ανάπτυξη*), ήτοι η βιώσιμη ανάπτυξη αναφέρεται στην οικονομική ανάπτυξη που σχεδιάζεται και υλοποιείται λαμβάνοντας υπόψη την προστασία του περιβάλλοντος και τη βιωσιμότητα. Γνώμονας της αιετοφορίας είναι η μέγιστη δυνατή απολαβή αγαθών από το περιβάλλον, χωρίς όμως να διακόπτεται η φυσική παραγωγή αυτών των προϊόντων σε ικανοποιητική ποσότητα και στο μέλλον. Η βιώσιμη ανάπτυξη προϋποθέτει ανάπτυξη των παραγωγικών δομών της οικονομίας παράλληλα με τις υποδομές για μία ευαίσθητη στάση απέναντι στο φυσικό περιβάλλον και στα οικολογικά προβλήματα (όπως ορίζουν παραδοσιακές επιστήμες σαν τη γεωγραφία), ενώ υπονοεί ότι οι φυσικοί πόροι υφίστανται εκμετάλλευση με ρυθμό μικρότερο από αυτόν με τον οποίον ανανεώνονται, διαφορετικά λαμβάνει χώρα περιβαλλοντική υποβάθμιση. Θεωρητικά, το μακροπρόθεσμο αποτέλεσμα της περιβαλλοντικής υποβάθμισης είναι η ανικανότητα του γήινου οικοσυστήματος να υποστηρίξει την ανθρώπινη ζωή (οικολογική κρίση).

Στο πλαίσιο αυτό, η βιωσιμότητα εδράζεται και στον πυρήνα των αξόνων προτεραιότητας και των στοχεύσεων της Πράξης Eco.Muse, όσον αφορά στην ισορροπία της περιβαλλοντικής διάστασης, και δη στην προστασία των περιοχών με περιβαλλοντική ιστορικότητα, με την διάσταση της ανάπτυξης, και της ανάδειξης των περιοχών με το κατά το δυνατό πιο ήπιο αποτύπωμα.

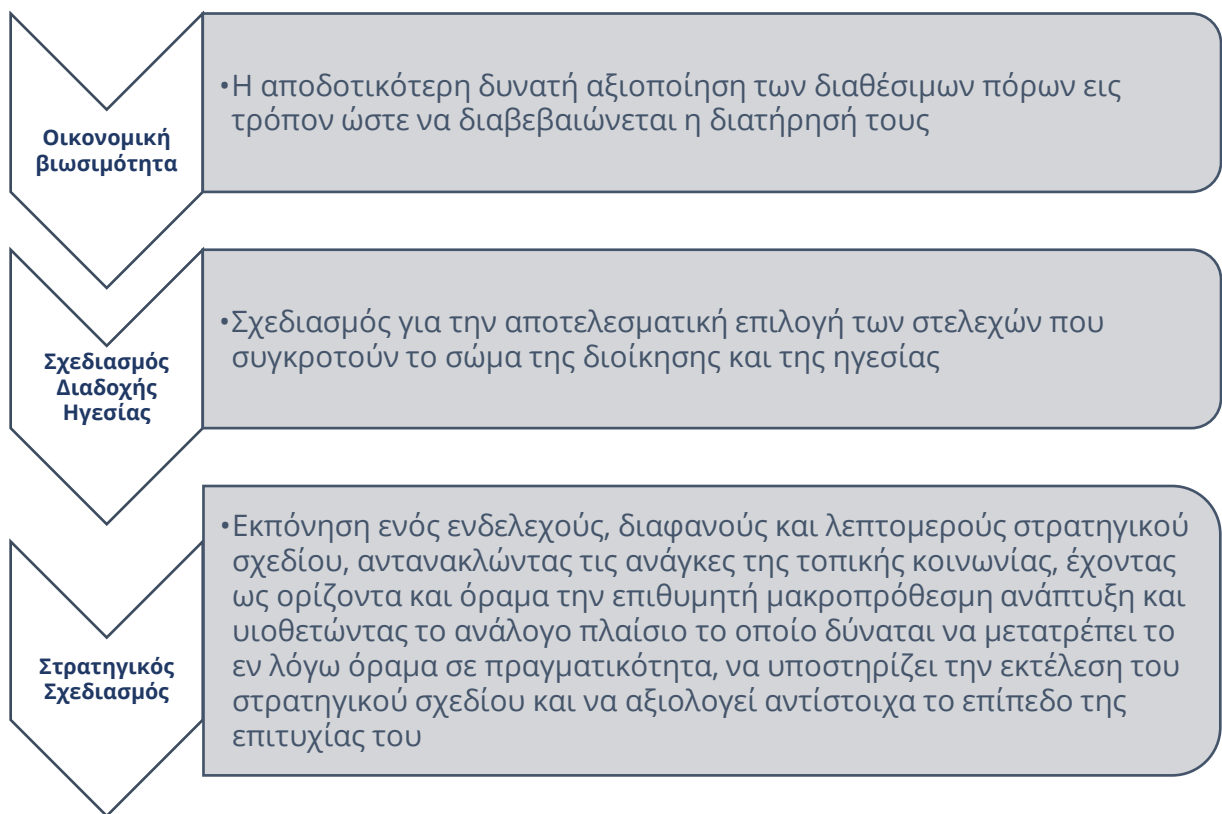
2.2. Μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί

Στους μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς η βιωσιμότητα ως όρος χρησιμοποιείται ευρέως ώστε να αποτυπώσει την δυνατότητα και την ικανότητά τους να παραμένουν ενεργοί μακροπρόθεσμα, δια μέσω του οράματός τους, επιδιώκοντας και επιτυγχάνοντας την αποστολή τους στο κοινωνικό στερέωμα. Συνεπώς, η βιωσιμότητα περιλαμβάνει αφενός την έννοια της οικονομικής βιωσιμότητας και αφετέρου τις έννοιες του στρατηγικού σχεδιασμού, της ευελιξίας και της ικανότητας προσαρμογής καθώς και του αντίστοιχου σχεδιασμού διαδοχής ηγεσίας³.

²https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%B5%CE%B9%CF%86%CF%8C%CF%81%CE%BF%CF%82_%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7

³ <https://www.councilofnonprofits.org/tools-resources/nonprofit-sustainability>

Ειδικότερα, η ηγεσία των εν λόγω οργανισμών θα πρέπει ενδελεχώς να παρακολουθεί το επίπεδο των διαθέσιμων πόρων και τον αντίστοιχο προγραμματισμό της αξιοποίησης αυτών, εις τρόπον ώστε να προγραμματίζει αντίστοιχα την εξασφάλιση νέων πόρων, επαρκών για τη διαβίωση του οργανισμού.

Κρίσιμες παράμετροι στον ανωτέρω σχεδιασμό και στη μεγιστοποίηση της αποτελεσματικότητάς του αποτελούν μεταξύ άλλων οι αξίες, το όραμα, η αποστολή, οι στόχοι, η στρατηγική, τα σχέδια δράσης, η διαδικτυακή παρουσία, η συμμετοχή της τοπικής κοινότητας, το σχέδιο χορηγιών και δωρεών.

2.3. Ο νέος ορισμός του Μουσείου

Τα μουσεία ως μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί ακολουθούν τη βιώσιμη πορεία τους υιοθετώντας τον ανάλογο στρατηγικό σχεδιασμό. Κατόπιν άλλωστε της πρόσφατης επικαιροποίησης που υπέστη ο σχετικός ορισμός, το σύγχρονο μουσείο, αντανakλώντας τις κοινωνικές τάσεις, δομείται στη βάση των εννοιών της συμμετοχικότητας, της προσβασιμότητας, της αειφορίας και της ηθικής⁴.

Κάθε μια από τις ανωτέρω έννοιες καλείται να ενισχύσει και να υπηρετεί παράλληλα τόσο την αποστολή ενός μη κερδοσκοπικού οργανισμού και ενός μουσείου όσο και την βιώσιμη ανάπτυξή του και τη βιωσιμότητά του διαχρονικά.

Συνεπώς, το μουσείο⁵ είναι «ένα μη κερδοσκοπικό, μόνιμο ίδρυμα στην υπηρεσία της κοινωνίας, που ερευνά, συλλέγει, συντηρεί, ερμηνεύει και εκθέτει υλική και άυλη κληρονομιά. Ανοιχτά προς το κοινό, προσβάσιμα και χωρίς αποκλεισμούς, τα μουσεία προάγουν την ποικιλομορφία και τη βιωσιμότητα. Λειτουργούν και επικοινωνούν ηθικά, επαγγελματικά και με τη συμμετοχή των κοινοτήτων, προσφέροντας ποικίλες εμπειρίες για εκπαίδευση, απόλαυση, προβληματισμό και ανταλλαγή γνώσεων».

Ο νέος ορισμός του μουσείου είναι το αποτέλεσμα πολλών διεργασιών, αρκετών ετών και πολυάριθμων φωνών και τάσεων. Πέραν όμως του ορισμού αυτού καθαυτού, εξέχουσα και ιδιαίτερη σημασία στο πλαίσιο της βιωσιμότητας και της αειφόρου ανάπτυξής του ως φορέα πολιτισμού, κατέχει πρωτίστως και το μοντέλο που υιοθετεί, που επιθυμεί να υιοθετήσει, και το μοντέλο που θα έπρεπε να υιοθετήσει βάσει των τοπικών συνθηκών και αναγκών. Στο διεθνές στερέωμα άλλωστε, είναι ευκρινής η μετατόπιση του ενδιαφέροντος από τα αντικείμενα στους

⁴<https://parallaximag.gr/agenda-parallaxi/ti-einai-telika-ena-moyseio>

⁵<https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/>

ανθρώπους -εξέλιξη που συντελείται επί μακρόν (Χανδακά Σ., 2021)⁶ και η εστίαση στην βιωματική και αφηγηματική προσέγγιση ως ιστορία και ως κομμάτι της ιστορίας, με την οποία ο επισκέπτης θα κληθεί να συσχετιστεί.

Το Ανοικτό Οικομουσείο, παρά τις διαφορές που παρουσιάζει σε σχέση με το παραδοσιακό μουσείο, αποτελεί πρεσβευτή της προσέγγισης που περικλείει ο σύγχρονος ορισμός, φέροντας όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που το καθιστούν κοινωνικά βιώσιμο.

Τον Αύγουστο του 2022 ο ορισμός της έννοιας του μουσείου, απόρροια της συνεδρίασης των μελών του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων (ICOM), επικαιροποιήθηκε σημαντικά.

Συμμετοχικότητα
 Προσβασιμότητα
 Αειφορία
 Ηθική

Οι διαφορές του Μουσείου από το Οικομουσείο (Πηγή: Corsane, G.: 2008)

⁶https://www.huffingtonpost.gr/entry/pos-tha-einai-to-moeseio-toe-mellontos-e-viosimoteta-o-psefiakos-kosmos-kai-e-pop-koeltoera_gr_61a8b07de4b0ae9a42b8aba9

<p style="text-align: center;">Παραδοσιακό Μουσείο</p> <p style="text-align: center;">Κτίριο Συλλογές Ειδικό Κοινό</p>	<p style="text-align: center;">Οικομουσείο</p> <p style="text-align: center;">Περιοχή Κληρονομιά Μνήμη Πληθυσμός</p>
---	---

2.4. Η βιωσιμότητα στο Eco.Muse

Ο οικότουρισμός και ο τουρισμός της υπαίθρου, ως εναλλακτική μορφή τουρισμού, εστιάζει στο φυσικό περιβάλλον και τη βιωματική εμπειρία που αυτό παράγει με απόλυτο σεβασμό στο τοπίο, την ιστορία, και την παράδοση, αποτελεί σταδιακά ανερχόμενη τάση ως αντίπαλο δέος του μαζικού τουρισμού, και στοχεύει μεταξύ άλλων στην αναζωογόνηση της υπαίθρου, τη διατήρηση του υπάρχοντος και την πιθανή

επαναπροσέλκυση

απόδημου

πληθυσμού, την

ενίσχυση της

τοπικής και της

αγροτικής

οικονομίας, και τη

διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και παράδοσης. Στο πλαίσιο αυτό και διεντασσόμενο στο αξιόλογο φυσικό, ιστορικό και πολιτισμικό απόθεμα του Δήμου Σητείας, το Ανοικτό Οικομουσείο της Σητείας, σχεδιάζεται ώστε να διαφυλάσσει και να διατηρεί το απόθεμα μακροπρόθεσμα, δημιουργώντας υψηλή προστιθέμενη αξία προωθώντας παράλληλα τον βιώσιμο τουρισμό, ήτοι τον τουρισμό ως δραστηριότητα έντασης γνώσης και εμπειρίας. Η καινοτομία εν προκειμένω αφορά στη λειτουργία του Ανοικτού Οικομουσείου της Σητείας ως μοντέλο ενορχήστρωσης

επιμέρους στρατηγικών και ειδικότερα ως στρατηγική βιώσιμης ανάπτυξης αυτή καθαυτή.

3. Σύνοψη δυνατοτήτων ανάπτυξης Οικομουσείου και Οικοτουρισμού

3.1 Σύνοψη Business Plan ανάπτυξης Ανοικτού Οικομουσείου Σητείας

Επωνυμία Κλάδος Δραστηριότητας Αντικείμενο εργασιών	Ανοικτό Οικομουσείο Σητείας Τουρισμός-Πολιτισμός Ανάδειξη, προβολή και προώθηση του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος του Δήμου Σητείας
Οργανωτικό Σχήμα	Φορέας Αρωγός: Δήμος Σητείας Φορέας Διαχειριστής: Οργανισμός Ανάπτυξης Σητείας ΟΑΣ Α.Α.Ε. Ο.Τ.Α.
Σύντομη περιγραφή	Το Ανοικτό Οικομουσείο Σητείας, ως ανοιχτός χώρος, που επιχειρεί να διατηρήσει και να προβάλλει το φυσικό και πολιτιστικό απόθεμα του Δήμου
Σκοπός	Το Ανοικτό Οικομουσείο να λειτουργήσει ως αφηγηματικός πυλώνας όσον αφορά το φυσικό τοπίο, την ιστορία και τον τοπικό πολιτισμό
Πηγές χρηματοδότησης	Η Πράξη Eco.Muse στο πλαίσιο του Προγράμματος Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας Interreg V-A «Ελλάδα-Κύπρος 2014-2020»
Πρωτοτυπία & καινοτομία	Το Οικομουσείο ως νέα έκφραση και μορφή στη μουσειολογία Ο ρόλος της τοπικής κοινωνίας και η τοπική διακυβέρνηση
Αγορά/αγοραστικό κοινό-στόχος Εξέλιξη κλάδου	Επισκέπτες, Επισκέπτες Εναλλακτικού Τουρισμού (οικοτουρισμού, γεωτουρισμού, αγροτουρισμού κ.α.) Ο κλάδος του εναλλακτικού τουρισμού είναι εξελισσόμενος παγκοσμίως την τελευταία εικοσαετία και στην Ελλάδα
Προϊόντα και Υπηρεσίες	Το φυσικό περιβάλλον, ο τοπικός πολιτισμός, η περιήγηση, η αγροδιατροφή, ως βιωματική εμπειρία
Επικοινωνία και προβολή	Σε ευθυγράμμιση με τις τοπικές στρατηγικές και εκστρατείες ενημέρωσης
Επισημάνση	Δυνατό Στοιχείο το φυσικό και πολιτιστικό απόθεμα και η εμπειρία της αφήγησής του
Προοπτική	Ισχυρό σημείο ο εθελοντισμός και η τοπικότητα Η συνέργεια και η συν λειτουργία με άλλες τοπικές δράσεις και πρωτοβουλίες

Άλλωστε, σύμφωνα με το επιχειρηματικό πλάνο, τα **διαφοροποιά** στοιχεία που αποδίδουν **συγκριτικό πλεονέκτημα** στο Ανοικτό Οικομουσείο της Σητείας είναι τα

ακόλουθα:

- Οι οικονομίες κλίμακας
- Η συμμετοχική διαδικασία
- Το ανθρώπινο δυναμικό του, ήτοι οι κάτοικοι το Δήμου Σητείας
- Ο τρόπος οργάνωσής του, ως στοιχείο ανθεκτικότητας
- Η χωρική διάσταση, η διάχυσή του στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον
- Η δημιουργία και προσφορά πολλαπλών εμπειριών στον επισκέπτη
- Η δυνατότητα δικτύωσης και περαιτέρω προώθησης του τόπου

3.2. Το πρότυπο Ελαιουργείο Μαρωνιάς (Φάμπρικα)

Το ελαιουργείο στον οικισμό της Μαρωνιάς αποτελεί έναν από τους επισκέψιμους χώρους του Ανοικτού Οικομουσείου της Σητείας. Ο οικισμός της Μαρωνιάς όπου εδρεύει το ελαιουργείο, με υψόμετρο 123 μέτρα από την επιφάνεια της θάλασσας, γεωγραφικό πλάτος 35,1397365068 και γεωγραφικό μήκος 26,0815182365, ανήκει στη Δημοτική Ενότητα Σητείας. Κατάφυτη και καταπράσινη, η Μαρωνιά αναπτύσσεται στην πλαγιά του ποταμού Παντέλη, λαμβάνοντας πιθανότατα την ονομασία της από τους στρατιώτες του Ν. Φωκά που κατάγονταν από τη Μαρώνεια της Θράκης και εγκαταστάθηκαν στην περιοχή το 961 μ.Χ.⁷

Η επιλογή του εν λόγω κτιρίου είναι στρατηγική δεδομένης της απόλυτης εναρμόνισής του με τους σκοπούς του Ανοικτού Οικομουσείου. Πρόκειται για ισόγειο κτίσμα το οποίο χρονολογείται από τις αρχές του προηγούμενου αιώνα, το οποίο διατηρεί, κληροδοτεί και παρουσιάζει στη σημερινή εποχή τις παραδοσιακές μεθόδους και διαδικασίες για την παραγωγή του ελαιολάδου. Το κτίσμα έχει συνεπώς μεγάλη αξία ως πολιτισμική κληρονομιά, αφενός για την διατηρητέα αρχιτεκτονική του και αφετέρου για τη διαφύλαξη της ιστορίας, της λαογραφίας, της παράδοσης της ελιάς και της παραγωγής της, εντασσόμενο πλήρως στην

⁷ <https://www.sitia.gr/city/villages/maronia.html>

αφηγηματική διαδικασία. Με την αναβάθμιση που θα λάβει στο πλαίσιο της Πράξης Eco.Muse, με την τοποθέτηση της απαιτούμενης σήμανσης και σύγχρονου εξωτερικού φωτισμού, το κτίριο θα χρησιμοποιηθεί για την ενημέρωση των επισκεπτών αναφορικά με την ελιά και την ιστορία του ελαιολάδου, και την ένταξή τους σε μια συμμετοχική διαδικασία παραγωγής ελαιολάδου.

3.3. Το Κέντρο Εκπαίδευσης Δήμητρα (πρώην ΚΕΓΕ)

Το κτιριακό συγκρότημα «**Δήμητρα**» (πρώην ΚΕΓΕ) Σητείας, και συγκεκριμένα το κτίριο Γ του συγκροτήματος και ο περιβάλλον χώρος του, δεδομένης και της γεωγραφικής του θέσης και της προσβασιμότητάς του, ευρισκόμενο στην πόλη της Σητείας, θα λειτουργήσει κατόπιν των τεχνικών εργασιών αναβάθμισης που θα πραγματοποιηθούν στο πλαίσιο της Πράξης Eco.Muse, ως κέντρο για την ενημέρωση και τη γευσιγνωσία των επισκεπτών. Το κτίριο αναβαθμίζεται τεχνικά εις τρόπον ώστε να μπορεί να υποδεχτεί δράσεις ενημέρωσης, ευαισθητοποίησης, εκπαίδευσης (επιδεικτικές δράσεις, συνεδριακές δράσεις) και να αποτελέσει ένα πρώτο ή/και κεντρικό σημείο ενημέρωσης και εμπειρίας του Ανοικτού Οικομουσείου της Σητείας, σε συνάρτηση τόσο με το έταιρο επισκέψιμο κτίσμα της Μαρωνιάς όσο και με τους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους της περιοχής οι οποίοι εντάσσονται στις θεματικές διαδρομές.

3.4. Άλλα μείζονα σημεία ενδιαφέροντος

Μείζον στοιχείο του φυσικού περιβάλλοντος εκ του οποίου το Ανοικτό Οικομουσείο της Σητείας αντλεί το θέμα του είναι η **Ελιά**, «μνημεία» της ύπαρξής της οποίας στο πέρασμα των αιώνων, και της καλλιέργειας και της αξιοποίησης των καρπών του ελαιόδεντρου κοσμούν όλο το Δήμο Σητείας και σχεδόν όλη την έκταση του Ανοικτού Οικομουσείου της Σητείας. Άλλωστε, η ταυτότητα της πόλης της Σητείας δομείται στη βάση της ελιάς και του ελαιολάδου, και στο πλαίσιο της ανακήρυξης « Σητεία:

Πόλη του Ελαιολάδου», εκπονείται σχέδιο City Branding⁸ με σκοπό την ανάδειξη της καθημερινότητας του τοπικού πληθυσμού (Φύση-Πολιτισμός-Άνθρωπος) ως μοχλό βελτίωσης της ελκυστικότητας και της ανταγωνιστικής θέσης της περιοχής. Συνολικά, το τοπίο του Ανοικτού Οικομουσείου της Σητείας χαρακτηρίζεται από το τοπίο της ελιάς-το ελαιόδεντρο και τον ελαιώνα.

Η διαχρονικά κυρίαρχη παρουσία της ελιάς και της ελαιοκαλλιέργειας στην Κρήτη δεν μαρτυράται μόνο δια μέσω των επίσης πολυάριθμων αρχαιολογικών ευρημάτων-μνημείων, που εξ ορισμού και εκ προοιμίου αποτελούν πολιτιστικό απόθεμα, αλλά και από μακρόχρονα ελαιόδεντρα τα οποία χαράσσουν ιστορία με ανάγλυφο τρόπο⁹¹⁰. Τα ιστορικά αυτά δέντρα λαμβάνουν το μνημειακό χαρακτήρα τους βάσει ποικίλων ειδικών χαρακτηριστικών όπως μορφολογικών (ανάγλυφο κορμού), πολιτιστικών (σύνδεση της παρουσίας του δένδρου με την ιστορία κλπ) και χρονολογικών μεταξύ άλλων.

Στη Σητεία απαντώνται δυο ιδιαιτέρως μνημειώδη ελαιόδενδρα, βάσει της αξιολόγησης των ανωτέρω χαρακτηριστικών,

- 🌳 Η Ελιά της «**Μαθαίνας**» της Λάστρου Σητείας, ευρισκόμενη εν μέσω τριών ιερών ναών και διασυνδεδεμένη συνεπώς με τις τοπικές θρησκευτικές παραδόσεις
- 🌳 Η «**Φουρκολιά**» της Σητείας (Πισκοκέφαλο), ένα υπεραιώνιο δέντρο για το οποίο η φημολογία μαρτυρά ότι χρησιμοποιείτο από τους Τούρκους για τη θανάτωση (κρέμασμα) Χριστιανών

⁸ΟΑΣ ΑΑΕ ΟΤΑ, ETAM ΑΕ, Παραδοτέο Β1, Σχέδιο City Branding, Σητεία Πόλη του Ελαιολάδου, Παρουσίαση-Δημόσια Διαβούλευση, Σητεία Ιούλιος 2022

⁹Μιχαλάκης Ν. (2002), Μνημειακά Ελαιόδεντρα στον Κόσμο και στην Κρήτη, Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου «Ελιά και Λάδι στην Κρήτη: Πολιτισμός-Περιβάλλον-Υγεία-Οικονομία», Σητεία 23-25/05/2002

Μείζον σημείο του φυσικού περιβάλλοντος, εμπνευστής και κρίσιμος πόρος του Ανοικτού Οικομουσείου είναι το Φυσικό Πάρκο Σητείας (Γεωπάρκο Σητείας), το Παγκόσμιο Γεωπάρκο UNESCO της Σητείας (Sitia UNESCO Global Geopark), μέλος του εν λόγω Δικτύου Γεωπάρκων της UNESCO από το 2015, το οποίο χαρακτηρίζεται από πολύ πλούσια γεωκληρονομιά την οποία συνθέτουν εντυπωσιακά πετρώματα καθώς και πλούτος απολιθωμάτων. Ειδικότερα, εντός του Πάρκου έχουν αποτυπωθεί πάνω από εκατό (100) γεώτοποι, δηλαδή τοποθεσίες ως ιδιαίτερα και χαρακτηριστικά μνημεία της γεωκληρονομιάς. Ως προς τη γεωγραφική του θέση, αξίζει να σημειωθεί ότι εκτείνεται σε περιοχή συνολικού εμβαδού 516.7 τετραγωνικών χιλιομέτρων, καλύπτοντας σχεδόν το σύνολο του σημερινού Δήμου Σητείας. Ο ημι-ορεινός χαρακτήρας του Γεωπάρκου, με το δεσπόζων ανάγλυφο των Σητειακών βουνών (όρη Ζάκρου και Θρυπτής) και το σύνολο της παράκτιας ζώνης με τη δαντελωτή του ανάπτυξη, προσδίδουν μοναδική γεωτουριστική σημασία και συνθέτουν ένα εξαιρετικό και σπάνιο γεωτουριστικό και οικοτουριστικό προορισμό¹¹.

3.5. Διαφύλαξη της ακεραιότητας του Οικομουσείου

Η διαφύλαξη της ακεραιότητας του Ανοικτού Οικομουσείου συνάδει αφενός με τους ρόλους του φορέα Αρωγού-Δήμου Σητείας και του φορέα Διαχειριστή-ΟΑΣ Α.Α.Ε. Ο.Τ.Α -διασφάλιση πόρων, διατήρηση οράματος, προώθηση πρακτικών και πολιτικών προς την επίτευξη και διαφύλαξη του οράματος και προς τη διατήρηση της ήπιας ανάπτυξης- και αφετέρου με τη συμμετοχή της τοπικής κοινωνίας, στο πλαίσιο της ενεργής συμμετοχής τους στην ανάπτυξη και λειτουργία του Οικομουσείου. Παράλληλα συνάδει με τον εν γένει σεβασμό των πόρων, φυσικών και πολιτισμικών από το σύνολο των κατοίκων, βιώσιμη συμπεριφορά που τους καθιστά επίσης μέρος της διαφύλαξης της ακεραιότητας του ακόμα και αν δεν συμμετέχουν

¹¹ <https://www.sitia-geopark.gr/home.aspx>

στην αφηγηματική διαδικασία αυτή καθ' αυτή.

3.6. Ανάδειξη της φυσιογνωμίας και της αξίας του Ανοιχτού Οικομουσείου

Η ανάδειξη της φυσιογνωμίας και της αξίας του Ανοιχτού Οικομουσείου της Σητείας αποτελεί τόσο προϋπόθεση όσο και διαρκή επιδίωξη και στόχευση για την αειφορία στη διαβίωσή του στο πέρασμα του χρόνου. Μέσα από την Πράξη Eco.Muse εισάγεται το πρώτο επίπεδο στην επικοινωνία και την προβολή του Ανοιχτού Οικομουσείου, με το μείγμα του πλάνου επικοινωνίας και την ανάπτυξη των σχετικών εργαλείων προβολής και προώθησης- έντυπο πληροφοριακό υλικό, λεύκωμα αποτύπωσης, έντυπος και ψηφιακός χάρτης, οπτικοακουστικό υλικό, ιστοσελίδα, μέσα κοινωνικής δικτύωσης, συνέδρια και εκδηλώσεις. Το πλαίσιο αυτό παραμένοντας σε πλήρη ευθυγράμμιση με τις τοπικές στρατηγικές και εκστρατείες ενημέρωσης, και μετά τη λήξη της Πράξης Eco.Muse, υποστηρίζει την πλήρη αξιοποίηση των πόρων, των τοπικών και των χρηματοδοτικών.

3.7. Αναγκαίες επεμβάσεις διατήρησης και εμπλουτισμού ήπιου χαρακτήρα

Ο σχεδιασμός τόσο στον πυρήνα της Πράξης Eco.Muse όσο και συνολικά στη φιλοσοφία του Ανοιχτού Οικομουσείου της Σητείας, προβλέπει επεμβάσεις ικανές να στηρίξουν την ανάδειξη και να προωθήσουν την ήπια ενίσχυση της περιοχής με απόλυτο σεβασμό στην περιβαλλοντική και πολιτισμική ιστορικότητα.

Πρώτο επίπεδο επέμβασης αποτελεί η επιλογή των επισκέψιμων χώρων του Ανοιχτού Οικομουσείου και η αναβάθμισή τους. Όπως προαναφέρθηκε, και όπως περιγράφεται αναλυτικά και στο τεχνικό δελτίο της Πράξης (Δήμος Σητείας), οι επεμβάσεις τεχνικού και αισθητικού χαρακτήρα είναι ήπιες, απολύτως απαραίτητες για τη βιωσιμότητα των χώρων και για το σενάριο της αφηγηματικής διαδικασίας. Οι επεμβάσεις αυτές ουσιαστικά καθιστούν τους χώρους μέρος της διαδικασίας και τους παρέχουν τα μέσα ώστε να λειτουργήσουν μέσα σε αυτή, στην πρώτη περίπτωση ιστορικά για τη διατήρηση και του παρουσίαση παραδοσιακού τρόπου

παραγωγής του ελαιολάδου (Φάμπρικα Μαρωνιάς) και στη δεύτερη περίπτωση ως θεματικό κέντρο δημιουργίας σύγχρονων εμπειριών γαστρονομίας (Κέντρο «Δήμητρα») για την δημιουργία εμπειριών με θέμα την ελιά.

Δεύτερο επίπεδο ήπιας παρέμβασης αποτελεί η ένταξη των κτιρίων στο περιβάλλον τους, ως σταθμών-μέρος των θεματικών διαδρομών που θα αναπτύσσονται και θα προωθούν τις θεματικές εμπειρίες οικοτουρισμού γεωτουρισμού (σε συνδυασμό με τις υπάρχουσες οικοτουριστικές διαδρομές του Γεωπάρκου Σητείας) και εν γένει τουρισμού υπαίθρου.

Τρίτο επίπεδο ήπιας παρέμβασης αποτελεί η συνεισφορά της τοπικής κοινωνίας, η ευαισθητοποίηση, η εκπαίδευση και η ένταξη των κατοίκων στην αφηγηματική διαδικασία με τη συμμετοχή τους.

3.8. Ενδεικτικά εμπειρικά προϊόντα

Τα δυνητικά εμπειρικά προϊόντα προϋποθέτουν το συνδυασμό φυσικού περιβάλλοντος και τοπικού πολιτισμού ως περιήγηση και βιωματική εμπειρία **τοπικής γαστρονομίας και αγροδιατροφής**, στο πλαίσιο **οικοτουρισμού, γεωτουρισμού και δη ελαιοτουρισμού**.

3.8.1. Η Ελιά, η Αγροδιατροφή και ο Τουρισμός της Υπαίθρου

Ο αγροτουρισμός, ο οικοτουρισμός και ο τουρισμός της υπαίθρου εν γένει περιλαμβάνουν τόσο την παρακολούθηση της αγροτικής ζωής και τη συμμετοχή στις αντίστοιχες αγροτικές εργασίες όσο και συμμετοχή στην κατανάλωση, στη γευσίγνωσία, στην εμπειρία της γεύσης των καρπών, των παράγωγων τροφών και τροφίμων και των τοπικών εδεσμάτων ή/και ποτών.

Η προσφορά εμπειριών με κεντρικό άξονα την **Ελιά** και τη γαστρονομία της ελιάς στο πλαίσιο της αγροδιατροφής προτείνεται να περιλαμβάνει ενδεικτικά και όχι εξαντλητικά, τα εξής:

- ▲ Εκπαίδευση γύρω από τον παραδοσιακό τρόπο καλλιέργειας και παραγωγής της ελιάς και των προϊόντων της
- ▲ Συμμετοχική διαδικασία παραγωγής ελαιολάδου
- ▲ Εκμάθηση παραδοσιακού τρόπου μαγειρέματος τοπικών εδεσμάτων με συστατικό την ελιά και το ελαιόλαδο και συμμετοχή σε διαγωνιστική διαδικασία
- ▲ Συμμετοχή στην καταγραφή αξιολογών και πιθανώς **μνημειακών ελαιόδεντρων**
- ▲ Καταγραφή **ιστοριών και λαϊκών παραδόσεων** γύρω από ιστορικά δέντρα
- ▲ Δημιουργία **σύγχρονων ιστοριών-παραμυθιών** για παιδιά, σχετικά με την ελιά: Η εν λόγω εμπειρία συνδυάζεται με το εκπαιδευτικό υλικό που θα παραχθεί στο πλαίσιο της Πράξης Eco.Muse από τον υπεύθυνο εταίρο
- ▲ Συμμετοχή στην **ψηφιακή καταγραφή** και απεικόνιση ιστορικών δέντρων: Βάση της εμπειρίας αυτής, από πλευράς τεχνικής υποδομής, θα μπορούσε να αποτελέσει ο διαδραστικός ψηφιακός χάρτης που θα παραχθεί στο Eco.Muse από τον υπεύθυνο εταίρο
- ▲ «Υιοθεσία» **ελαιόδεντρων** (για την ομαλή διαβίωση, διατήρηση και αξιοποίησή τους)
- ▲ «Υιοθεσία» **παλαιών μνημείων αγροτικού και δη ελαιοκομικού πολιτισμού** (για την αποκατάσταση και τη διατήρησή τους)

Οι δράσεις αυτές, μπορούν να ενσωματωθούν σε ευρύτερο εμπειρικό πλαίσιο με άξονα θεματικές διαδρομές:

- ▲ Ελαιοκομικές διαδρομές (δρόμοι της ελιάς)
- ▲ Διαδρομές γευσιγνωσίας ελιάς, ελαιολάδου και πλήθους άλλων προϊόντων ελαιοκομίας
- ▲ Διαδρομές τέχνης με θέμα την ελιά
- ▲ Υγεία, ευεξία, και ελαιόλαδο

Μέρος των ανωτέρω δράσεων, πραγματοποιούνται και προωθούνται και δια μέσω της οργάνωσης των σχετικών ιδιωτικών τοποθεσιών, ήτοι [επισκέψιμα αγροκτήματα](#)-[επισκέψιμα ελαιουργεία](#) και [οικογενειακές αγροτουριστικές μονάδες](#), χωρίς αυτό να αποκλείει την παροχή εμπειριών σε πιο μεμονωμένα μέρη, πιο αυθόρμητα οργανωμένα και περισσότερο [ελεύθερα](#) στο φυσικό περιβάλλον, με το δέοντα σεβασμό και κώδικα συμπεριφοράς.

Συνδυαστικά, και σε επίπεδο πολλαπλών εμπειριών, η ελαιοκομία και το γαστρονομικό ταξίδι ενός επισκέπτη του Ανοικτού Οικομουσείου της Σητείας, συμπληρώνεται από και μπορεί να συμπεριλαμβάνεται στις [γεωτουριστικές δραστηριότητες](#), δια μέσω των αντίστοιχων [πεζοπορικών](#), [ποδηλατικών](#) και [οδικών διαδρομών](#).

Ο προσδιορισμός των σεναρίων θεματικών διαδρομών που θα απαρτίζουν την προσφερόμενη εμπειρία του Ανοικτού Οικομουσείου της Σητείας θα εμπλουτιστεί, και θα αποτελεί αντικείμενο περαιτέρω εμπλουτισμού και ουσιαστικά συν-δημιουργίας και διαβουλευτικής διαδικασίας, δια μέσω καταρχάς των ειδικών δράσεων ενεργοποίησης της τοπικής κοινωνίας και των δρώντων της τοπικής οικονομίας οι οποίες θα διοργανωθούν στο πλαίσιο των παραδοτέων της Πράξης Eco.Muse (Παραδοτέο 5.1.3) από τον ΟΑΣ Α.Α.Ε Ο.Τ.Α, και επιπροσθέτως δια μέσω της συμμετοχικής διαδικασίας στη διαχείριση του Ανοικτού Οικομουσείου.

3.8.2. Place Branding και Εδαφικό Μάρκετινγκ

Η Σητεία, ως Πόλη του Ελαιολάδου, μέσα από το πρωτότυπο και καινοτόμο αναλυτικό σχέδιο City Branding που εκπονείται, όπως έχει προαναφερθεί, θέτει τις απαιτούμενες και απαραίτητες βάσεις για τη [βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της περιοχής](#), τη [δημιουργία ενός ισχυρού πολλαπλασιαστή τοπικών δυνάμεων](#), τη [διαρκή συνεργασία των τοπικών φορέων](#) με κοινό στόχο, την [ανάδειξη και προβολή σημείων υπεροχής](#) και [συγκριτικών πλεονεκτημάτων](#), καθώς και τη διαμόρφωση μιας

σύγχρονης επιχειρηματικής συνείδησης και κουλτούρας για την περιοχή της Σητείας, η οποία να διέπεται από ένα κοινό όραμα¹².

Το branding¹³, ανάγοντας ουσιαστικά την επωνυμία του ως διαχείριση ενός προορισμού, αποτελεί σημαντικό εργαλείο για την αντιμετώπιση των προκλήσεων της βιωσιμότητας, καθώς συνδυάζεται με όλα τα μέσα πολιτικής που διατίθενται για τη επίτευξη των βιώσιμων αναπτυξιακών στόχων¹⁴. Ειδικότερα, το place branding αποτελεί μια σύγχρονη στρατηγική και πρακτική η οποία εισάγεται όλο και πιο ευρέως στον τομέα του τουρισμού και της τοπικής ανάπτυξης ως προσέγγιση στη διαχείριση και κυρίως στον προσδιορισμό της ταυτότητας ενός τόπου, σε επίπεδο πόλης, Δήμου, Περιφέρειας, συγκεκριμένων τουριστικών περιοχών κοκ. Στο ευρύτερο πλαίσιο της προώθησης του εναλλακτικού τουρισμού και των προσδοκιών της αγοράς επ' αυτού, και προκειμένου για τη συγκρότηση αλλά και τη διατήρηση ενός σύγχρονου προϊόντος τουρισμού, θα πρέπει σταδιακά να επιδιωχθεί και να εδραιωθεί μετάβαση από την διατήρηση και ανάδειξη των τοπικών φυσικών, ιστορικών, πολιτισμικών πόρων σε μια συνθετική ανάδειξή τους σε σχέση, συμβίωση, συνάρτηση, αλληλοσυμπλήρωση και αλληλεξάρτηση με τις εμπειρίες και τις δραστηριότητες. Η προσέγγιση αυτή μετατοπίζει το βάρος από το συμβατικό στο καινοτόμο και βιώσιμο επίπεδο, αναδεικνύοντας τον τουρισμό ως κάτι μεγαλύτερο από έναν τυπικό κλάδο της τοπικής οικονομίας. Αξίζει να σημειωθεί ότι η ανάδειξη των πόρων και του συνόλου των πόρων καθίσταται εφικτή δια μέσω του εδαφικού μάρκετινγκ (territorial marketing), το οποίο εμπλέκει συμμετοχικά, καθ' όλη τη διαδικασία της προβολής και ανάδειξης τους δρώντες, τους τοπικούς φορείς

¹² ΟΑΣ ΑΑΕ ΟΤΑ/ ΕΤΑΜ ΑΕ (2022), Παραδοτέο Β1, Σχέδιο City Branding, Σητεία Πόλη του Ελαιολάδου, Παρουσίαση-Δημόσια Διαβούλευση, Σητεία Ιούλιος 2022

¹³ Branding=πρακτική εφαρμογής στρατηγικής επωνυμίας

¹⁴ Τζόλλας Ν. (2020), Στρατηγική διαχείριση μάρκετινγκ: Δημιουργία φήμη ονόματος επωνυμίας για γεωγραφικές περιοχές που υιοθετούν καινοτόμες τεχνικές εφαρμογές, Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

διαχείρισης, τους ενδιαφερόμενους και την τοπική κοινωνία, συμπεριλαμβανόμενης της εκπαίδευσης και πληροφόρησης των επισκεπτών¹⁵.

3.9. Μηχανισμός ενεργού συμμετοχής ενδιαφερόμενων μερών και πολιτών

Η λειτουργία του Ανοικτού Οικομουσείου της Σητείας, συνάδει με τη διάσταση της συμμετοχής της τοπικής κοινωνίας . Το Ανοικτό Οικομουσείο αναπτύσσεται σε συνάρτηση με τους κατοίκους του Δήμου Σητείας, οι οποίοι αποτελούν το τοπικό ανθρώπινο δυναμικό, συμμετέχουν εθελοντικά στη λειτουργία του και εντάσσονται στην αφηγηματική διαδικασία. Παράλληλα με τη συμμετοχή των ανθρώπων, καλλιεργείται και η συνέργεια των τοπικών πρωτοβουλιών, γεγονός που προσδίδει ανθεκτικότητα και βιώσιμη πορεία. Ενισχύεται με τον τρόπο αυτό τόσο ο συμμετοχικός σχεδιασμός όσο και η συμμετοχική διακυβέρνηση, ανάγοντας τη διάδραση με τους κατοίκους και τους εμπλεκόμενους φορείς σε διαδικασία διαρκή.

Ο **μηχανισμός** για τη συμμετοχή των πολιτών συνθέτει τουλάχιστον τα εξής βασικά στοιχεία, ως βήματα και προϋποθέσεις για τη λειτουργία του, αποτελεσματικά και σε διαρκή βάση:

1. Ενημέρωση, ευαισθητοποίηση και προσέλκυση του ενδιαφέροντος για τη συμμετοχή. Η συμμετοχή , όπως έχει προαναφερθεί, μεταφράζεται και ως υπεύθυνη και βιώσιμη συμπεριφορά ως προς το σεβασμό και τη διατήρηση των φυσικών και πολιτισμικών πόρων της περιοχής, πέρα από την εθελοντική συμμετοχή στη λειτουργία του Ανοικτού Οικομουσείου,
2. Ενδυνάμωση του ενδιαφέροντος, και δημιουργία δεσμών-σύνδεσης τόσο με το όραμα και τους σκοπούς του Ανοικτού Οικομουσείου όσο και με όλα τα μέλη της «τοπικής» αυτής κοινότητας

¹⁵ Κάκιας Γ., Σταθάκη Τ.Μ., (2018), Το Τοπίο μοχλός ενεργοποίησης εδαφικών πόρων: Ο Θεσσαλικός Όλυμπος και το μέλι, Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, ΠΜΣ: Χωρικές Δυναμικές Και Χωροταξία της Υπαίθρου - Dyntar

3. Εκπαίδευση και ενεργοποίηση της εθελοντικής συμμετοχής σε δράσεις που αφορούν στη λειτουργία του Ανοικτού Οικομουσείου, στη διαδικασία λήψης αποφάσεων για το Ανοικτό Οικομουσείο, στην περαιτέρω ανάπτυξη των δράσεων του Ανοικτού Οικομουσείου κ.ο.κ.
4. Παρακίνηση για τη συμμετοχή και το ενδιαφέρον σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Τα κίνητρα, αποτελούν αντικείμενο επιστημονικής μελέτης της Ψυχολογίας, και ως εκ τούτου η αναγνώριση και παροχή κινήτρων για τη συμμετοχή σε μακροπρόθεσμη βάση θεωρείται σύνθετη διαδικασία, και εξαρτάται εν πολλοίς και από το χαρακτήρα της τοπικής κοινωνίας αλλά και από την εμπειρική διαδικασία της λειτουργίας του Οικομουσείου. Δεδομένου του εθελοντικού χαρακτήρα της συμμετοχής, η παρακίνηση πρέπει να συνδέεται πρωτίστως με εγγενείς -εσωτερικούς παράγοντες, οι οποίοι ικανοποιούνται ως επί το πλείστο από τη δυναμική του βήματος 2 (δεσμοί) χωρίς να υποτιμάται η επίδραση των εξωγενών-εξωτερικών που συνδέονται με την πιθανή αναγνώριση από την κοινότητα, αναγνώριση δηλαδή μιας επιτυχίας της αξίας του ατόμου, και επιβράβευση με κάποιο υλικό αντάλλαγμα

Ο ανωτέρω μηχανισμός ανάγεται και στο επίπεδο των τοπικών δρώντων και ενδιαφερόμενων μερών ως συλλογικές οντότητες και περιλαμβάνει περισσότερο ή λιγότερα όλα τα ανωτέρω στοιχεία.

4. Οδικός χάρτης-Οδηγός Βιωσιμότητας

Απώτερος σκοπός της εκπόνησης του παρόντος σχεδίου βιωσιμότητας είναι η παρουσίαση ενός οδικού χάρτη για τη βιωσιμότητα του Ανοικτού Οικομουσείου της Σητείας. Προς την κατεύθυνση αυτή, και λαμβάνοντας υπόψη το μοντέλο λειτουργίας και τους στρατηγικούς στόχους, εισάγεται προσέγγιση για την εκτίμηση

του αντίκτυπου ως πλαίσιο αξιολόγησης του επίπεδου της βιωσιμότητας, και πίνακας παρακολούθησης της επίτευξης των στόχων της βιωσιμότητας. Ως κρίσιμοι παράγοντες στο μοντέλο λειτουργίας του Ανοικτού Οικομουσείου έχουν αναγνωριστεί η **συμμετοχική διαδικασία** και η **δικτύωση**.

4.1. Στρατηγικοί Στόχοι

Τόσο για τη στρατηγική στόχευση του Ανοικτού Οικομουσείου της Σητείας όσο και για την παρακολούθηση του αντίκτυπου στην κοινωνία, ανακεφαλαιώνονται ως ακολούθως οι στρατηγικοί στόχοι:

Στρατηγικός Στόχος 1

Ανάδειξη, προβολή και προώθηση του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος του Δήμου Σητείας

Στρατηγικός Στόχος 2

Ενίσχυση της τοπικής κοινωνίας, της συμμετοχής και της συνέργειας και ενίσχυση του εθελοντισμού

Στρατηγικός Στόχος 3

Πρώθηση των νέων μορφών εναλλακτικού τουρισμού (Τουρισμός Υπαίθρου, Οικοτουρισμός) και διασύνδεση φυσικών και πολιτιστικών πόρων με την τουριστική προσφορά (βιώσιμος τουρισμός υψηλής προστιθέμενης αξίας)

4.2. Δικτύωση

Η δικτύωση του Ανοικτού Οικομουσείου της Σητείας με άλλα Οικομουσεία, και ιδιαίτερα η δικτύωση, όχι μόνο ως όρος, πρακτική και τάση αλλά κυριότερα ως στρατηγική οργάνωσης Οικομουσείων, αποτελεί στοιχείο βιώσιμης ανάπτυξης και προωθείται προς υιοθέτηση τόσο στο πλαίσιο της Πράξης Eco.Muse όσο και στο επακόλουθο πλαίσιο της λειτουργίας του Οικομουσείου μακροπρόθεσμα. Ειδικότερα, η ένταξη της δημιουργίας και της λειτουργίας ενός Οικομουσείου σε ένα ευρύτερο δίκτυο, κρίνεται επωφελής και ουσιώδης. Αφενός έγκειται στον πυρήνα της έννοιας και της φιλοσοφίας των Οικομουσείων, εστιάζοντας στη **συνεργασία**, τη **συνέργεια** και τη δημιουργία των αντίστοιχων **δεσμών** και αφετέρου με αφετηρία τα στοιχεία **μεγιστοποιεί** τη δύναμη του **συνδυασμού πόρων**, **επιταχύνει** την αναπτυξιακή πορεία και **θεμελιώνει ως κρίσιμος παράγοντας τη βιωσιμότητα των σχηματισμών και των μελών τους**¹⁶. Συνεπώς, τόσο η **συνέργεια** όσο και οι οικονομίες κλίμακες που καθίστανται εφικτές μέσα από την εξοικονόμηση πόρων

¹⁶ <https://ecomuseums.com/ecomuseum-networks-a-key-strategy/>

που προσφέρει η δικτύωση, βρίσκονται στο επίκεντρο της ωφέλειας. Το Δίκτυο Ανοικτών Οικομουσείων που συστήνεται μέσα από την Πράξη Eco.Muse σε διασυνοριακό επίπεδο Ελλάδας-Κύπρου, θα διαδραματίσει καταρχάς τον κεντρικό ρόλο που αποδίδεται στρατηγικά στη δικτύωση.

Η δικτύωση προτείνεται να κατανέμεται χρονικά, στο εγγύς και το απώτερο μέλλον.

4.2.1 Δικτύωση άμεσου χρόνου

Η δικτύωση άμεσου χρόνου, η οποία αναφέρεται στο παρόν και το εγγύς μέλλον, αφορά στην δικτύωση στους κόλπους των Ανοικτών Οικομουσείων της Πράξης Eco.Muse, και συγκεκριμένα στη λειτουργία του Δικτύου Ανοικτών Οικομουσείων Eco.Muse με τη συμμετοχή, συνεργασία και αλληλεπίδραση καταρχάς των «ιδρυτικών» μελών του Δικτύου και νέων Οικομουσείων, ήτοι της Σητείας και του Αγίου Νικολάου στην Κρήτη-Ελλάδα και της Νότιας Μαραθάσας στην Κύπρο, και στους συνδυασμούς των τριών.

4.2.2. Δικτύωση απώτερου χρόνου

Η δικτύωση που προτείνεται να επιδιωχθεί σταδιακά προς το απώτερο μέλλον, περιλαμβάνει τα εξής επίπεδα που προσδιορίζουν συνάμα και τον πιθανό χρόνο της σταδιακής επιδίωξης της δικτύωσης:

Τοπικό

Ελλάδα: Οικομουσείο Κουρητία Οδός, Ρέθυμνο

Κύπρος: Οικομουσείο «ΔΑΣΟΕΣΣΑ»¹⁷, Τρόδος (υπό ίδρυση)

Εθνικό

Ελλάδα: Οικομουσείο Φολεγάνδρου, Οικομουσείο PROSELEUSIS, Οικομουσείο

¹⁷Κυπριακή Δημοκρατία, Εθνική Στρατηγική Ανάπτυξης Ορεινών Κοινοτήτων (ΕΣΑΟΚ, 2019)

Ζαγορίου

Διεθνές

Ιταλία: Δίκτυο Trentino Ecomuseums

Πορτογαλία: Ecomuseu Principal de Seixal

Περισσότερα παραδείγματα και υποψήφιες επιλογές για την δικτύωση, ήτοι πιθανά συνεργαζόμενα δίκτυα Οικομουσείων που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα, την Κύπρο και διεθνώς, και πιθανά μεμονωμένα Οικομουσεία προς ένταξη στο δίκτυο και δικτύωση, είτε λόγω γεωγραφικής συνάφειας-εγγύτητας, είτε λόγω θεματικής συνάφειας, παρατίθενται αναλυτικά ως βάση εκκίνησης στο επιχειρηματικό σχέδιο (Παραδοτέο 3.1.1. Business Plan, Ανάπτυξης Οικομουσείων, Ενότητα III). Απαιτείται περαιτέρω έρευνα για τη στοχευμένη επιλογή μελών καθώς θα ωριμάζει η εμπειρία του Δικτύου Ανοικτών Οικομουσείων Eco.Muse.

4.3 Η διαχείριση του Ανοικτού Οικομουσείου της Σητείας

4.3.1 Το Μοντέλο Λειτουργίας

Ακολούθως συνοψίζεται το μοντέλο λειτουργίας του Ανοικτού Οικομουσείου της Σητείας, όπως περιγράφεται στο επιχειρηματικό σχέδιο (Παραδοτέο 3.1.1 Business Plan, Ανάπτυξης Οικομουσείου, Ενότητα V), συνθετικά στοιχεία του οποίου είναι ο Συμμετοχικός Σχεδιασμός, η Συμμετοχική Διαχείριση και η Δικτύωση.

Ρόλοι	
Δήμος Σητείας	ΟΑΣ Α.Α.Ε Ο.Τ.Α
Τοπική κοινωνία-Κάτοικοι	Δίκτυο Ανοικτών Οικομουσείων Eco.Muse
Διαδικασίες	
➔	Ο Δήμος Σητείας και ο ΟΑΣ. Α.Α.Ε Ο.Τ.Α έχουν την ευθύνη της λειτουργίας
➔	Ο ΟΑΣ. Α.Α.Ε. Ο.Τ.Α. έχει την ευθύνη της ευαισθητοποίησης των κατοίκων και της

προσέλκυσης της συμμετοχής τους, μέσω της παροχής εκπαιδευτικού προγράμματος βελτίωσης δεξιοτήτων

- Οι κάτοικοι συμμετέχουν εθελοντικά στη λειτουργία του Ανοιχτού Οικομουσείου, με βάση το διαθέσιμο χρόνο τους και την κατάρτισή τους
- Οι κάτοικοι μπορούν να συνεισφέρουν παρέχοντας τις υπηρεσίες τους για τη λειτουργία του Οικομουσείου (Οδηγοί Επισκεπτών κλειστών χώρων, Οδηγοί επισκεπτών σημείων ενδιαφέροντος κ.ο.κ), αφού λάβουν την κατάλληλη εκπαίδευση
- Οι κάτοικοι μπορούν να συνεισφέρουν παρέχοντας εθελοντικά τις υπηρεσίες τους για την ανάπτυξη εκπαιδευτικού υλικού για το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που παρέχει το Ανοιχτό Οικομουσείο για τη βελτίωση δεξιοτήτων των κατοίκων
- Οι κάτοικοι συμμετέχουν στο σχεδιασμό της παρεχόμενης από το Ανοιχτό Οικομουσείο βιωματικής εμπειρίας, προτείνοντας ιδέες και περιεχόμενο για το αφήγημα
- Οι κάτοικοι συμμετέχουν στη διαδικασία λήψης αποφάσεων για το Ανοιχτό Οικομουσείο μαζί με το Δήμο Σητείας και τον ΟΑΣ. Α.Α.Ε Ο.Τ.Α. στις συνεδριάσεις της Συνέλευσης του Ανοιχτού Οικομουσείου (έχουν τη δυνατότητα να υποβάλλουν-καταγράφουν τις προτάσεις τους, έχουν τη δυνατότητα να προτείνουν θέματα συζήτησης για λήψη απόφασης στην ημερήσια διάταξη των συνεδριάσεων της Συνέλευσης του Ανοιχτού Οικομουσείου, συμμετέχουν στην ψηφοφορία για τη λήψη απόφασης)
- Η Δικτύωση του Ανοιχτού Οικομουσείου με τα Οικομουσεία Eco.Muse επιφέρει περαιτέρω κανάλια επικοινωνίας, προωθεί την ανταλλαγή γνώσης και τεχνογνωσίας και ευνοεί το συνδυασμό πόρων, τη συνέργεια και τις οικονομίες κλίμακας

4.3.2. Ο φορέας Αρωγός και ο φορέας Διαχειριστής: Ενορχήστρωση της συμμετοχής και της Δικτύωσης

Ενορχηστρωτής των στρατηγικών της συμμετοχής και της δικτύωσης είναι ο φορέας (φορέας Αρωγός και φορέας Διαχειριστής) που διασφαλίζει πολυεπίπεδα την ομαλή λειτουργία και βιωσιμότητα του Ανοιχτού Οικομουσείου. Σε πρώτο επίπεδο, η συνεισφορά ανάγεται στους απαραίτητους πόρους και ειδικότερα στις δαπάνες για τη λειτουργία των επισκέψιμων χώρων του Ανοιχτού Οικομουσείου όπως για παράδειγμα η ενέργεια και οι τηλεπικοινωνίες, οι οποίες καλύπτονται από το Δήμο

Σητείας. Επιπροσθέτως, πιθανώς απαραίτητος για τη λειτουργία εξοπλισμός παρέχεται ανάλογα και αντίστοιχα από το διαχειριστή ΟΑΣ. Α.Α.Ε. Ο.Τ.Α. Σε δεύτερο επίπεδο, η συνεισφορά σε επίπεδο φορέα Διαχειριστή ανάγεται στην υποστήριξη της λειτουργίας τόσο ως προς τις ενέργειες εκπαίδευσης και βελτίωσης των δεξιοτήτων των κατοίκων για τη συμμετοχή τους και όσο και ως προς τις ενέργειες περαιτέρω προβολής του Ανοιχτού Οικομουσείου της Σητείας

4.3.3. Αξιολόγηση Αντίκτυπου (Impact Assessment)

Στην πορεία προς την αειφορία, και στο πλαίσιο της διαβεβαίωσης της βιωσιμότητας ενός πολιτισμικού οργανισμού και δη ενός μουσείου, η παρακολούθηση του αντίκτυπού του, σε κοινωνικό, περιβαλλοντικό και οικονομικό επίπεδο, αποτελεί σημαντικό εργαλείο επίτευξης στόχων, και πιθανής αναθεώρησης και επαναπροσδιορισμού των κατευθύνσεων προς τη βιώσιμη ανάπτυξή του. Ειδικότερα, ο αντίκτυπος στο κοινωνικό σύνολο και οι παράμετροι με πιθανά μετρήσιμα αποτελέσματα, αποτελεί αντικείμενο εκτενούς έρευνας και μελέτης και απαντάται βιβλιογραφικά.

Ως **κοινωνικός αντίκτυπος** ορίζεται η επίδραση μιας δραστηριότητας στον κοινωνικό ιστό μιας κοινότητας και στην ευημερία των ατόμων και των οικογενειών που ζουν εκεί (Mileham M. & Johnson E, 2021)¹⁸. Σύμφωνα με την έρευνα «Μέτρηση του κοινωνικού αντικτύπου των Μουσείων» (Measurement of Museum Social Impact- MOMSI), για το απαιτούμενο σύστημα αξιολόγησης του κοινωνικού αντικτύπου υιοθετούνται τέσσερις (4) άξονες, ήτοι υγεία, ευημερία του ατόμου, αποδοχή και εκτίμηση της διαφορετικότητας στην κοινότητα, εκπαίδευση και ενδυνάμωση των σχέσεων του ατόμου. Οι παράγοντες αυτοί είναι απόρροια ενδεδειγμένης

¹⁸<https://www.archaiologia.gr/blog/2021/12/14/%CE%BC%CE%B5%CF%84%CF%81%CF%8E%CE%BD%CF%84%CE%B1%CF%82-%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%AF%CE%BA%CF%84%CF%85%CF%80%CE%BF-%CF%84%CF%89/>

βιβλιογραφικής ανασκόπησης καθώς και βιωματικών στοιχείων (συνεργασία με εργαζόμενους των μουσείων). Το εν λόγω σύστημα αξιολόγησης (δείκτης-μακροπρόθεσμο αποτέλεσμα-σύνδεση με βραχυπρόθεσμο και ενδιάμεσα αποτελέσματα) έχει πλέον εισαχθεί σε όλη την επικράτεια των Ηνωμένων Πολιτειών και επιχειρεί την κατανόηση της επίδρασης στη μεγαλύτερη δυνατή κοινωνική κλίμακα¹⁹. Οι παράμετροι που εισάγονται από το εν λόγω μοντέλο απαντώνται περισσότερο ή λιγότερο σε αρκετές από τις προσεγγίσεις.

Από την πλευρά του οικονομικού αντίκτυπου²⁰, στον τομέα του πολιτισμού, αναφέρονται ως επί το πλείστο δυο προσεγγίσεις, η **ανάλυση του οικονομικού αντίκτυπου** που εστιάζει περισσότερο στη χρηματοοικονομική σκοπιά (**Economic Impact Analysis**) και η **ενδεχόμενη αποτίμηση** (**Contingent Valuation**), η οποία βασίζεται σε έρευνες για την αποτίμηση μη εμπορεύσιμων πόρων, όπως η διατήρηση του περιβάλλοντος ή ο αντίκτυπος εξωτερικών παραγόντων όπως η ρύπανση²¹. Έδαφος κερδίζει και η μέθοδος **Social Return on Investment (SROI)**, η **Κοινωνική Επιστροφή επί της Επένδυσης**, μια ανάλυση κόστους-ωφέλειας η οποία επιχειρεί να αποδώσει χρηματική αξία στα κοινωνικά και περιβαλλοντικά οφέλη που έχει δημιουργήσει ένας οργανισμός. Ο δείκτης αυτός λαμβάνει υπόψη τις κοινωνικές επιπτώσεις των ενεργειών ενός οργανισμού και συμπεριλαμβάνει κυρίως εκείνες που επηρεάζονται κατά τη διάρκεια της λήψης αποφάσεων.

Στο Ανοικτό Οικομουσείο της Σητείας προτείνεται η έμφαση στον κοινωνικό αντίκτυπο και η χρήση ενός προσαρμοσμένου **πίνακα παρακολούθησης επίτευξης των στόχων της βιωσιμότητας** στη βάση των αξόνων που προαναφέρθηκαν, ήτοι υγεία, ευημερία του ατόμου, αποδοχή και εκτίμηση της διαφορετικότητας στην κοινότητα, εκπαίδευση και ενδυνάμωση των σχέσεων του ατόμου, καταγράφοντας

¹⁹<https://www.aam-us.org/2021/02/02/measuring-the-social-impact-of-museums-call-for-study-sites/>

²⁰The Learning Museum, Measuring Museum Impacts, Report 3 (2013)

²¹https://en.wikipedia.org/wiki/Contingent_valuation

τις αλλαγές που επέρχονται στην υγεία και την ευημερία του τοπικού πληθυσμού, στη βελτίωση του επιπέδου εκπαίδευσης και συμμετοχής, στην περαιτέρω ενδυνάμωση των τοπικών δεσμών καθώς και στη βελτίωση της διαπολιτισμικής ικανότητας (γνωστική, γλωσσική, συναισθηματική, συμπεριφορική).

4.3.4. Πίνακας Παρακολούθησης Επίτευξης Στόχων Βιωσιμότητας

Ο πίνακας επίτευξης των δεκαεπτά (17) Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ)²², αναδεικνύει το επίπεδο της σημασίας που φέρει ο αντίκτυπος της λειτουργίας των μουσείων εν γένει για τις τοπικές κοινωνίες διαχρονικά και μακροπρόθεσμα.

Εικόνα 1 Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης

Οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ), θεσπίστηκαν από τον οργανισμό Ηνωμένων Εθνών ως παγκόσμιοι στόχοι για τη βιώσιμη ανάπτυξη με ορίζοντα υλοποίησης το 2030, όπως περιγράφεται στην Ατζέντα 2030. Εν προκειμένω η Ατζέντα 2030, με τη θέσπιση των στόχων αυτών επιχειρεί να προωθήσει την ενσωμάτωση του συνόλου των τριών διαστάσεων της βιώσιμης ανάπτυξης, ήτοι κοινωνική, περιβαλλοντική και οικονομική²³. Συγκεκριμένα οι στόχοι συνοψίζονται ως **Άνθρωποι, Πλανήτης, Ευημερία, Ειρήνη** και **Σύμπραξη** (5Ps-People, Planet, Prosperity, Peace, Partnership), με τους τρεις πρώτους στόχους να αφορούν τις τρεις διαστάσεις της βιωσιμότητας, ενώ ευημερία, ειρήνη και σύμπραξη καλούνται να διασφαλίζουν τις συνθήκες για την

²² Μολώζη Ε., Ο ρόλος των μουσείων στην επίτευξη των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (23/07/2021)

²³ <https://unric.org/el/17-%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%87%CE%BF%CE%B9-%CE%B2%CE%B9%CF%89%CF%83%CE%B9%CE%BC%CE%B7%CF%83-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7%CF%83/>

επιδίωξη της βιωσιμότητας.

Στο πλαίσιο αυτό, τα μουσεία δια μέσω του ρόλου που διαδραματίζουν ως προς την ευαισθητοποίηση του κοινού για την αξία της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, κατέχουν παράλληλα σημαντικό ρόλο στην εκπαίδευση (τυπική, άτυπη, δια βίου), την κοινωνική συνοχή και τη βιώσιμη ανάπτυξη. Η διαδικασία της ευαισθητοποίησης των ανθρώπων αναδεικνύει και τη διάσταση της ευθύνης τους ως πολίτες για τη διαφύλαξη και μετάδοση της κληρονομιάς του τόπου τους, διαχρονικά, συμβάλλοντας τοιουτοτρόπως και στην οικονομική ανάπτυξη (πολιτιστική δραστηριότητα, δημιουργική βιομηχανία, τουρισμός)²⁴.

Η θέσπιση των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) και η διάρθρωσή τους αναδεικνύει ακριβώς τη σημασία και το ρόλο των φορέων πολιτισμού και δη των μουσείων στην πορεία της επίτευξης της βιωσιμότητας. Τα μουσεία συνεπώς, ανεξάρτητα από το μέγεθός τους, το σκοπό τους, τη γεωγραφική τοποθεσία τους κοκ, στρέφονται προς την υιοθέτηση της βιώσιμης ανάπτυξής τους. Με την ευθυγράμμισή τους με τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) προάγουν την πρόοδο και την αειφορία.

Η υιοθέτηση πρακτικών που υποστηρίζουν και εξασφαλίζουν την ευθυγράμμιση με τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) θέτει τη βάση της βιωσιμότητας ενός οργανισμού και ενός μουσείου. Εν προκειμένω, για το Ανοικτό Οικομουσείο της Σητείας η ευθυγράμμιση με τους στόχους και η παρακολούθηση της βιωσιμότητας επιτυγχάνεται όπως προκύπτει ακολούθως ως [Πίνακας 1 Ευθυγράμμιση Ανοικτού Οικομουσείου της Σητείας με τους ΣΒΑ](#) .

Εν κατακλείδι, η βιωσιμότητα του εγχειρήματος του Ανοικτού Οικομουσείου της Σητείας έχει καταστεί σαφής υπό το ποιοτικό πρίσμα κυριότατα καθώς και υπό το ποσοτικό, ως μη κερδοσκοπικός οργανισμός χωρίς εμπορική δραστηριότητα, ως νέα έκφραση και μορφή στη μουσειολογία, εντάσεως τοπικής συμμετοχής και

²⁴Μολώζη Ε., Ο ρόλος των μουσείων στην επίτευξη των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης

διακυβέρνησης. Με στόχο την ενίσχυση της ελκυστικότητας που δύναται να επιφέρει η διατήρηση και η ανάδειξη του πλούσιου φυσικού και πολιτισμικού αποθέματος ως ήπια μορφή ανάπτυξης, και με την ενεργό συμμετοχή του τοπικού ανθρώπινου κεφαλαίου, δίδεται στο Δήμο Σητείας η απαραίτητη αναπτυξιακή ώθηση σε αειφορικούς όρους.

Πίνακας 1 Ευθυγράμμιση Ανοικτού Οικομυσείου της Σητείας με τους ΣΒΑ

<p>ΣΤΟΧΟΙ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ</p> 	<p>4.7 Έως το 2030, διασφάλιση ότι όλοι οι εκπαιδευόμενοι θα αποκτήσουν τη γνώση και θα καλλιεργήσουν τις δεξιότητες που χρειάζονται για να προάγουν τη βιώσιμη ανάπτυξη, μέσω, μεταξύ άλλων, της εκπαίδευσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη και τον βιώσιμο τρόπο ζωής, τα ανθρώπινα δικαιώματα, την ισότητα των φύλων, της προαγωγής της κουλτούρας της ειρήνης και της μη-βίας, της ταυτότητας του παγκόσμιου πολίτη, καθώς και μέσω της αναγνώρισης της πολιτιστικής ποικιλομορφίας και της συμβολής του πολιτισμού στη βιώσιμη ανάπτυξη.</p>	<p>4 ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ</p> 	<p>8.5 Έως το 2030, επίτευξη πλήρους και παραγωγικής απασχόλησης και αξιοπρεπών θέσεων εργασίας για όλες τις γυναίκες και τους άνδρες, συμπεριλαμβανομένων των νέων ανθρώπων και των ατόμων με αναπηρίες, καθώς και εξασφάλιση της ίσης αμοιβής για εργασία ίσης αξίας.</p> <p>8.9 Έως το 2030, σχεδιασμός και εφαρμογή πολιτικών που προωθούν τον βιώσιμο τουρισμό, ο οποίος δημιουργεί θέσεις εργασίας και προάγει τους τοπικούς πολιτισμούς και προϊόντα.</p>	<p>8 ΔΕΙΟΥΡΓΕΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ</p> 	<p>11.2 Ενίσχυση των προσπαθειών για την προστασία και τη διαφύλαξη της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς.</p> <p>11.α Υποστήριξη θετικών οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών δεσμών μεταξύ των αστικών, περιαστικών και αγροτικών περιοχών, μέσω της ενδυνάμωσης του εθνικού και περιφερειακού αναπτυξιακού σχεδιασμού.</p>	<p>11 ΒΙΩΣΙΜΕΣ ΠΟΛΕΙΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ</p> 	<p>12.8 Έως το 2030, διασφάλιση ότι όλοι οι άνθρωποι παντού έχουν την απαραίτητη ενημέρωση και ευαισθητοποίηση σχετικά με τη βιώσιμη ανάπτυξη και έναν τρόπο ζωής σε αρμονία με τη φύση.</p> <p>12.β Ανάπτυξη και χρησιμοποίηση εργαλείων παρακολούθησης του αντίκτυπου της βιώσιμης ανάπτυξης στον βιώσιμο τουρισμό, ο οποίος δημιουργεί θέσεις εργασίας και προωθεί την τοπική κουλτούρα και προϊόντα.</p>	<p>12 ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΗ</p> 	<p>13.3 Βελτίωση της εκπαίδευσης, ευαισθητοποίησης, καθώς και της ανθρώπινης και θεσμικής ικανότητας σχετικά με θέματα που αφορούν τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής, την προσαρμογή, τη μείωση των επιπτώσεων και την έγκαιρη προειδοποίηση</p>	<p>13 ΔΡΑΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΚΛΙΜΑ</p>
---	---	---	--	---	--	---	--	---	--	---

<p>Στρατηγικός Στόχος 1: Ανάδειξη, προβολή και προώθηση του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος του Δήμου Σητείας</p>		<p>Οι κάτοικοι λαμβάνουν μέρος στο σχεδιασμό της βιωματικής εμπειρίας του αφηγήματος του Ανοικτού Οικομuseίου προτείνοντας ιδέες και περιεχόμενο</p>	<p>Οι κάτοικοι συμμετέχουν στη διαδικασία λήψης αποφάσεων για το Ανοικτό Οικομuseίο, μαζί με το φορέα Αρωγό και το φορέα Διαχειριστή λαμβάνοντας μέρος στις συνεδριάσεις της «Συνέλευσης» του Οικομuseίου, με δυνατότητα υποβολής-καταγραφής προτάσεων, εισήγησης θεμάτων ημερήσιας διάταξης και με δικαίωμα ψήφου στη λήψη απόφασης</p>	<p>α. Αξιοποίηση καναλιών προβολής και περαιτέρω ενίσχυση των ενεργειών:</p> <ul style="list-style-type: none"> ◦ Επαρκής αξιοποίηση των εργαλείων προβολής ως κληροδότημα της Πράξης Eco.Muse (Τρίπτυχο πληροφοριακό έντυπο, Λεύκωμα αποτύπωσης Οικομuseίων, Διαδραστικός Χάρτης, ιστοσελίδα) ◦ Αξιοποίηση των συνεργειών ειδικώς προς την προβολή απόρροια της Δικτύωσης του Ανοικτού Οικομuseίου, καταρχάς στο επίπεδο των τριών Οικομuseίων της Πράξης (Σητεία, Άγιος Νικόλαος, Μαραθάσας) 	<p>Διατήρηση του οράματος και του σκοπού του Ανοικτού Οικομuseίου της Σητείας ώστε να παραμείνει ως ένας ανοιχτός χώρος που επιχειρεί να διατηρήσει και να προβάλει το φυσικό και πολιτιστικό απόθεμα του Δήμου Σητείας</p>
---	--	--	--	--	---

				<ul style="list-style-type: none"> ◦ Ευθυγράμμιση με τις τοπικές πρωτοβουλίες, στρατηγικές και εκστρατείες ενημέρωσης β. Διαρκής προσπάθεια προσέλκυσης νέας χρηματοδότησης, στις επόμενες προγραμματικές περιόδους, σε απόλυτη συνέχεια με τα παραγόμενα της Πράξης Eco.Muse 	
<p>Στρατηγικός Στόχος 2: Ενίσχυση της τοπικής κοινωνίας, της συμμετοχής και της συνέργειας και ενίσχυση του εθελοντισμού</p>	<p>Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «Οι κάτοικοι της Σητείας πρεσβευτές του Ανοιχτού Οικομουσείου» α. Προσέλκυση εθελοντικής συμμετοχής των κατοίκων διαμέσω, της εκπαίδευσης και βελτίωσης των δεξιοτήτων τους ώστε να παρέχουν τις υπηρεσίες τους στο Ανοιχτό Οικομουσείου</p>	<p>Οι κάτοικοι λαμβάνουν μέρος στο σχεδιασμό της βιωματικής εμπειρίας του αφηγήματος του Ανοιχτού Οικομουσείου προτείνοντας ιδέες και περιεχόμενο</p>	<p>Οι κάτοικοι συμμετέχουν στη διαδικασία λήψης αποφάσεων για το Ανοιχτό Οικομουσείο, μαζί με το φορέα Αρωγό και το φορέα Διαχειριστή λαμβάνοντας μέρος στις συνεδριάσεις της «Συνέλευσης» του Οικομουσείου, με δυνατότητα υποβολής-</p>	<p>Αξιοποίηση των συνεργειών της Δικτύωσης ως προς την ανταλλαγή γνώσης, τεχνογνωσίας, και εκπαιδευτικού υλικού (προγράμματα, μεθοδολογίες)</p>	<p>Ενίσχυση της συμμετοχικής διαδικασίας με την περαιτέρω εκπαίδευση των κατοίκων σε θέματα ηγεσίας, προκειμένου για τη διατήρηση του οράματος και του σκοπού του Ανοιχτού Οικομουσείου</p>

	<p>της Σητείας:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Τεχνικές Επικοινωνίας: Οδηγοί Επισκεπτών στους κλειστούς χώρους του Οικομουσείου, Οδηγοί επισκεπτών σε τοποθεσίες ενδιαφέροντος ○ Εξοικείωση με τα σύγχρονα τεχνολογικά μέσα ○ Ιστορικά στοιχεία και Ιστορίες του τόπου <p>β. Προσέλκυση συμμετοχής των κατοίκων στην δημιουργία και παραγωγή του ανωτέρω εκπαιδευτικού υλικού βελτίωσης δεξιοτήτων, βάσει υπάρχουσας κατάρτισης και επαγγελματικής εμπειρίας</p>		<p>καταγραφής προτάσεων, εισήγησης θεμάτων ημερήσιας διάταξης και με δικαίωμα ψήφου στη λήψη απόφασης</p>		<p>της Σητείας:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Τεχνικές ηγεσίας για τους κατοίκους που συμμετέχουν ○ Τεχνικές ηγεσίας για τους εκπροσώπους του φορέα Αρωγού και του φορέα Διαχειριστή που συμμετέχουν στη διαδικασία ○ «Παιχνίδια ρόλων» κατά τη διάρκεια των συνεδριάσεων της Συνέλευσης του Ανοικτού Οικομουσείου
<p>Στρατηγικός Στόχος 3: Προώθηση των νέων μορφών εναλλακτικού τουρισμού</p>		<p>Οι κάτοικοι λαμβάνουν μέρος στο σχεδιασμό της βιωματικής εμπειρίας του αφηγήματος του</p>		<p>α. Αξιοποίηση των συνεργειών της Δικτύωσης για τη διαρκή βελτίωση του</p>	<p>Η εστίαση και η στόχευση προς την αγορά του εναλλακτικού τουρισμού</p>

<p>(Τουρισμός Υπαίθρου, Οικοτουρισμός) και διασύνδεση φυσικών και πολιτιστικών πόρων με την τουριστική προσφορά (βιώσιμος τουρισμός υψηλής προστιθέμενης αξίας)</p>		<p>Ανοικτού Οικομουσείου προτείνοντας ιδέες και περιεχόμενο</p>		<p>προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος β. Διαρκής προσπάθεια προσέλκυσης νέας χρηματοδότησης, στις επόμενες προγραμματικές περιόδους, σε απόλυτη συνέχεια με τα παραγόμενα της Πράξης Eco.Muse γ. Επεξεργασία και προσαρμογή της προσέγγισης για την αξιολόγηση του αντίκτυπου του Ανοικτού Οικομουσείου, ως εργαλείο παρακολούθησης της βιώσιμης ανάπτυξης, καθώς και καθιέρωση της χρήσης του σε μόνιμη βάση</p>	
---	--	---	--	--	--

4.3.5. Η πάγια και περαιτέρω χρηματοδοτήσεις

Τα περιουσιακά στοιχεία που διαθέτει ένας οργανισμός και τα οποία προβλέπεται να διατηρηθούν για χρονική περίοδο μεγαλύτερη του έτους αποτελούν το πάγιο ενεργητικό του. Το πάγιο ενεργητικό («πάγια περιουσιακά στοιχεία») δεδομένης της μακροπρόθεσμης διάρκειας ζωής του, χρειάζεται να χρηματοδοτείται και για αντίστοιχο μακροπρόθεσμο διάστημα (κεφάλαια μακροπρόθεσμης διάρκειας).

Η πάγια «**χρηματοδότηση**» προς απολαβή από το Ανοικτό Οικομουσείο της Σητείας συντίθεται:

1. Από την παροχή-παραχώρηση των επισκέψιμων χώρων ως **κεντρικών υποδομών** από το **φορέα Αρωγό-Δήμο Σητείας** και την κάλυψη των βασικών λειτουργικών τους δαπανών σε συνεχή βάση και μακροπρόθεσμα
2. Από τη **χρηματοδότηση** της Προγραμματικής Περιόδου 2014-2020, μέσω της Πράξης Eco.Muse του Προγράμματος Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας Interreg V-A «Ελλάδα-Κύπρος 2014-2020», η οποία καλύπτει τις δαπάνες βελτίωσης και αναβάθμισης των επισκέψιμων χώρων και διαμόρφωσης των εξωτερικών τους χώρων (Ελαιουργείο Μαρωνιάς, Κέντρο Εκπαίδευσης «Δήμητρα» (πρώην ΚΕΓΕ)
3. Από τη **συνεισφορά** του **φορέα Διαχειριστή-ΟΑΣ Α.Α.Ε Ο.Τ.Α** αντίστοιχα, ως προς την παροχή-παραχώρηση κατά περίπτωση εξοπλισμού εφόσον καθίσταται αναγκαίος για τη λειτουργία και τις δράσεις του Οικομουσείου, ως προς την υποστήριξη των ενεργειών εκπαίδευσης και βελτίωσης των δεξιοτήτων των κατοίκων για τη συμμετοχή τους, καθώς και των ενεργειών ευαισθητοποίησης των τοπικών δρώντων πέραν των κατοίκων, ως προς την υποστήριξη της προβολής και προώθησης και ως προς την υποστήριξη του Δικτύου Ανοικτών Οικομουσείων

Η νέα Προγραμματική Περίοδος 2021-2027 παρέχει ένα ευρύ φάσμα **ευκαιριών** και **επιλογών χρηματοδότησης** σε περαιτέρω επίπεδο και σε στοχευμένο, κατά το

δυνατό, πλαίσιο. Παρακάτω παρατίθενται ενδεικτικά και όχι εξαντλητικά, προγράμματα εκ των οποίων θα μπορούσαν να αντληθούν περαιτέρω πόροι ικανοί να ενισχύσουν περαιτέρω τη βιωσιμότητα του Ανοικτού Οικομουσείου της Σητείας, ως εξής:

	<p>Προγράμματα Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας</p>
	<p>Στρατηγικό Σχέδιο Κοινής Αγροτικής Πολιτικής 2023-2027</p>
	<p>LEADER 2023-2027</p>
	<p>Πρόγραμμα «Κρήτη 2021-2027»</p>
	<p>Πρόγραμμα Υδατοκαλλιέργειας, Αλιείας & Θάλασσας (ΠΑΛΥΘ) 2021-2027</p>
	<p>Ανταγωνιστικά Προγράμματα</p>

Προγράμματα Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας

Διασυνοριακής Συνεργασίας

Interreg VI-A Ελλάδα – Κύπρος: Η οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της διασυνοριακής περιοχής συνεργασίας μέσω της ενίσχυσης της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος, της προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή και της προώθησης του πολιτισμού, του βιώσιμου τουρισμού και της κοινωνικής οικονομίας.

Διακρατικής Συνεργασίας

Interreg Euro-Med: Η συμβολή στη μετάβαση προς μια κλιματικά ουδέτερη και ανθεκτική κοινωνία: η καταπολέμηση των παγκόσμιων αλλαγών που επηρεάζουν τους πόρους της Μεσογείου, διασφαλίζοντας παράλληλα μια βιώσιμη ανάπτυξη και την ευημερία των πολιτών της.

Interreg Next Med: Η συμβολή στην προώθηση της δίκαιης και βιώσιμης οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής ανάπτυξης η οποία να μπορεί να συμβάλει στην διασυνοριακή ολοκλήρωση και στην αξιοποίηση των περιοχών και των αξιών των χωρών που συμμετέχουν στο Πρόγραμμα.

Διαπεριφερειακής Συνεργασίας

Interreg Europe: Η βελτίωση της εφαρμογής των πολιτικών περιφερειακής ανάπτυξης, συμπεριλαμβανομένων των επενδύσεων για θέσεις εργασίας και προγράμματα αναπτυξιακού στόχου, προωθώντας την ανταλλαγή εμπειριών, καινοτόμων προσεγγίσεων και ανάπτυξης ικανοτήτων σε σχέση με τον προσδιορισμό, τη διάδοση και τη μεταφορά καλών πρακτικών μεταξύ των παραγόντων της περιφερειακής πολιτικής.

Αειφόρος Αστική Ανάπτυξη URBACT IV: Η προώθηση της βιώσιμης αστικής ανάπτυξης παρέχοντας την δυνατότητα συνεργασίας και δικτύωσης μεταξύ των πόλεων για την εξεύρεση λύσεων σε μείζονα αστικά θέματα και βοηθώντας τις αστικές αρχές να αναπτύξουν και να εφαρμόσουν στρατηγικές με ολοκληρωμένο, συμμετοχικό τρόπο.

Στρατηγικό Σχέδιο Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ 2023-2027)

Το νέο Σχέδιο της ΚΑΠ έχει ως βασικούς στόχους: α) την Προώθηση ενός ανθεκτικού γεωργικού τομέα, β) την ενίσχυση του περιβάλλοντος και δράσεις για το κλίμα και γ) την ενίσχυση του κοινωνικού ιστού στην ύπαιθρο. Περιλαμβάνει μεταξύ άλλων, ενισχύσεις για επενδύσεις στον γεωργικό τομέα και στον τομέα της μεταποίησης, ενισχύσεις σε νέους για εγκατάσταση στο γεωργικό τομέα, μια πλειάδα περιβαλλοντικών και κλιματικών μέτρων, καθώς και μέτρων για την ευημερία των

ζώνων.

LEADER 2023-2027

Το Πρόγραμμα LEADER (Liaisons Entre Actions de Développement de l'économie Rurale) της νέας προγραμματικής περιόδου 2023-2027 παραμένει και αποτελεί βασικό εργαλείο ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών, ως ξεχωριστή παρέμβαση του Στρατηγικού Σχεδίου της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής τουλάχιστον στο 5% των πόρων του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ).

Πρόγραμμα «Κρήτη 2021-2027»

Το Πρόγραμμα ΚΡΗΤΗ 2021-2027 συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ+), σε ποσοστό 85%, ενώ έχει προϋπολογισμό Δημόσιας Δαπάνης : 564,5 εκ. ευρώ (ΕΤΠΑ: 418,24εκ. ευρώ, ΕΚΤ+: 146,26 εκ. ευρώ). Το Πρόγραμμα συγκροτείται από οκτώ (8) προτεραιότητες ως ακολούθως:

ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 1 (ΕΤΠΑ): Προώθηση της Καινοτομίας και στήριξη της επιχειρηματικότητας

ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 2 (ΕΤΠΑ) : Στήριξη της πράσινης ανάπτυξης και μείωση των εκπομπών του διοξειδίου του άνθρακα.

ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 3 (ΕΤΠΑ) : Ενίσχυση της ενδοπεριφερειακής προσβασιμότητας

ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 4 (ΕΤΠΑ) : Ενίσχυση της Κοινωνικής Δυναμικής και της Κοινωνικής Συνοχής

ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 5 (ΕΚΤ+) : Προώθηση της κοινωνικής ένταξης των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, συμπεριλαμβανομένων των απόρων και των παιδιών

ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 6 (ΕΤΠΑ): Ολοκληρωμένη Χωρική Ανάπτυξη των Αστικών Κέντρων και της Υπαίθρου

ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 7: Τεχνική Βοήθεια ΕΤΠΑ

ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ 8: Τεχνική Βοήθεια ΕΚΤ+

Πρόγραμμα Υδατοκαλλιέργειας, Αλιείας & Θάλασσας (ΠΑΛΥΘ) 2021-2027

Το Πρόγραμμα Αλιείας, Υδατοκαλλιέργειας και Θάλασσας 2021-2027 (ΠΑΛΥΘ), αναπτύσσεται και χρηματοδοτείται στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Ταμείου Θάλασσας, Αλιείας και Υδατοκαλλιέργειας (ΕΤΘΑΥ), ακολουθώντας το θεσμικό πλαίσιο των «Κοινών Διατάξεων» Καν(ΕΕ)1380/2021, καθώς και της Κοινής Αλιευτικής Πολιτικής (ΚΑΛΠ) Καν(ΕΕ)1380/2013, που έχει ως στόχο να διασφαλίσει ότι οι δραστηριότητες στους τομείς της αλιείας και της υδατοκαλλιέργειας είναι μακροπρόθεσμα βιώσιμες από περιβαλλοντική άποψη και υπόκεινται σε διαχείριση που είναι συμβατή με τους στόχους της επίτευξης οικονομικών και κοινωνικών οφελών, καθώς και οφελών στον τομέα της απασχόλησης.

Ανταγωνιστικά Προγράμματα

Τα προγράμματα της κατηγορίας αυτής είναι χρηματοδοτούμενα από τον προϋπολογισμό της ΕΕ και στοχεύουν στο να συμβάλουν στην υλοποίηση μιας συγκεκριμένης πολιτικής της ΕΕ. Πρόκειται για κατά κανόνα προγράμματα με διεθνικό χαρακτήρα, γεγονός που προϋποθέτει τη συμμετοχή συνεργατών-εταίρων από περισσότερα του ενός κράτη μέλη. Οι προτάσεις έργων προς χρηματοδότηση στο πλαίσιο των προγραμμάτων αυτών, υποβάλλονται προς έγκριση απευθείας στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, χωρίς να παρεμβάλλονται οι θεσμοί του εκάστοτε κράτους μέλους. Οι εν λόγω υποβληθείσες προτάσεις συμμετέχουν στην ανταγωνιστική αυτή διαδικασία έναντι άλλων, προερχόμενων από όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ. Η τελική επιλογή προς χρηματοδότηση είναι απόρροια συγκριτικής αξιολόγησης εκ του συνόλου των προτάσεων που υποβάλλονται. Συγκεκριμένα, πρόκειται για τα εξής προγράμματα:

 EUREKA

- 🌍 Δημιουργική Ευρώπη
- 🌍 Ορίζοντας Ευρώπη 2021-2027
- 🌍 Πρόγραμμα Erasmus+

4.3.6. Σύσταση Φορέα Διαχείρισης Οικομουσείων

Περαιτέρω στόχος του παρόντος σχεδίου βιωσιμότητας ορίζεται η διερεύνηση και πρόταση της σύστασης Φορέα Διαχείρισης Οικομουσείων, ως παράγοντας βιωσιμότητας τόσο των Οικομουσείων αυτών καθαυτών όσο και του δικτύου που ιδρύεται από αυτά. Απώτερος στόχος παραμένει η προώθηση της συνεργασίας και της συνέργειας ώστε να διατηρηθεί η περιβαλλοντική ιστορικότητα και να ενισχυθεί στη συνέχεια η αναγνωρισιμότητα και η επισκεψιμότητα των περιοχών δια της εδραίωσης των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, των οικοτουριστικών προϊόντων και των συναφών συμπληρωματικών δραστηριοτήτων που συνθέτουν ένα σύγχρονο «φιλοπεριβαλλοντικό» τουριστικό προϊόν. Η συνέργεια και κυρίως οι οικονομίες κλίμακας που χαρακτηρίζουν μια δικτύωση κλιμακώνεται και με την ενδυνάμωση του δικτύου καθώς θα ενσωματώνει και άλλα Οικομουσεία σε διατοπικό, διαπεριφερειακό και διασυνοριακό επίπεδο.

Ειδικότερα, το Δίκτυο Ανοικτών Οικομουσείων της Πράξης Eco.Muse, για τη δημιουργία του με «ιδρυτικά» μέλη τα Ανοικτά Οικομουσεία της Ελλάδας (Σητεία, Άγιος Νικόλαος) και της Κύπρου (Νότια Μαραθάσα) θα ακολουθήσει τις οδηγίες του πρότυπου μοντέλου Δικτύου Οικομουσείων προς διασυνοριακή υιοθέτηση (Παραδοτέο 6.1) ως «χάρτα πολιτικής». Το μοντέλο για τη διασυνοριακή δικτύωση θα περιγράφει τον τρόπο λειτουργίας, συνεργασίας, προβολής και βιωσιμότητας στη βάση της αμοιβαίας ανταλλαγής του υπάρχοντος γνωστικού υποβάθρου εκατέρωθεν αλλά και του εμπειρικού και βιωματικού στοιχείου. Επιπροσθέτως, το μοντέλο θα εστιάζει και θα εξειδικεύει τους άξονες για τη δικτύωση και τα στοιχεία των αξόνων αυτών, σε επίπεδο συμβολής της δικτύωσης για τα συμμετέχοντα

Οικομουσεία και την ανάπτυξη των περιοχών τους. Ο Οδηγός θα λειτουργεί ουσιαστικά ως εγχειρίδιο χρήσης για τα Ανοιχτά Οικομουσεία, στο πλαίσιο της συμμετοχικής διαδικασίας.

Η οργανική σύνδεση του Ανοιχτού Οικομουσείου με την τοπική κοινωνία από την οποία εκπορεύονται, η ολιστική ερμηνευτική προσέγγιση, η δικτύωση καθώς και η συμμετοχική διαχείριση έχουν αναδειχθεί τόσο στο επιχειρηματικό σχέδιο (Παραδοτέο 3.1.1 Business Plan, Ανάπτυξης Οικομουσείων) όσο και στο παρόν Σχέδιο Βιωσιμότητας ως θεμελιώδεις, κρίσιμοι και αναγκαίοι παράγοντες για τη βιωσιμότητα των Ανοιχτών Οικομουσείων. Προς ενίσχυση της συμμετοχικής διαδικασίας, προτείνεται η σύσταση μιας **κεντρικής ομάδας-κεντρικής γραμματείας** εν είδη φορέα διαχείρισης, που θα ονομάζεται «**Συμμετοχική Ομάδα Διαχείρισης του Δικτύου Ανοιχτών Οικομουσείων Eco.Muse**».

Σκοπός: Ο σκοπός του «φορέα»-συμμετοχικής ομάδας διαχείρισης του Δικτύου θα είναι η αποτελεσματική διαχείριση του Δικτύου ώστε να επιτυγχάνονται οι στόχοι όπως προσδιορίζονται αναλυτικά στην Πράξη Eco.Muse, ήτοι:

- ▲ Η ανταλλαγή τεχνογνωσίας και η διαρκής και γόνιμη συνεργασία των περιοχών Ελλάδας και Κύπρου
- ▲ Η ενιαία αειφορική διαχείριση φυσικού περιβάλλοντος και ανθρωπογενών δραστηριοτήτων, η αύξηση επισκεψιμότητας με τη δημιουργία ιδιότυπων «φιλοπεριβαλλοντικών» προϊόντων και η ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού
- ▲ Η επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου μέσω της δημιουργίας πολυθεματικών προϊόντων
- ▲ Η ενίσχυση και προστασία τοποθεσιών φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς
- ▲ Η επανάχρηση εγκαταλελειμμένου κτιριακού αποθέματος
- ▲ Η διασύνδεση χώρων επισκεψιμότητας που λειτουργούν

αποσπασματικά και

- ▲ Η προώθηση της βιωματικής εκπαίδευσης

Στελέχωση ομάδας: Η κεντρική ομάδα θα στελεχώνεται ως προς τις βασικές ανάγκες καθημερινής επικοινωνίας (αλληλογραφία, ενημέρωση, παρακολούθηση) από ένα άτομο κοινής επιλογής και αποδοχής, το οποίο θα εξυπηρετεί τους σκοπούς της ενημέρωσης. Επιπροσθέτως, ένας εκπρόσωπος από κάθε Οικομουσείο θα διαδρά συντονιστικά για πιο εξειδικευμένα, διεπιστημονικά ή τοπικά ζητήματα, με το άτομο επικοινωνίας. Ο εν λόγω εκπρόσωπος αναλαμβάνει να ενημερώνει τα στελέχη του Ανοικτού Οικομουσείου του. Η έδρα της κεντρικής ομάδας μπορεί να αλλάζει περιοδικά, παραμένοντας για ένα έτος στην Κύπρο, για ένα έτος στη Σητεία κοκ

Ρόλος κεντρικής ομάδας: Ο ρόλος της κεντρικής ομάδας θα είναι:

- ▲ Αφενός συντονιστικός, και καθοδηγητικός κατά τη διαδικασία της δικτύωσης και των συστατικών της στοιχείων, όπως ανταλλαγή γνώσης και εμπειρίας, κοινά σχέδια δράσεων, εκπαίδευση, διασύνδεση με τους φορείς της τοπικής οικονομίας, και ενδυνάμωση όλων των τοπικών δρώντων, μεταξύ άλλων
- ▲ Η κεντρική ομάδα θα έχει αφετέρου και το ρόλο του κέντρου λήψης αποφάσεων για το Δίκτυο, σε ό,τι αφορά την αποτελεσματική του λειτουργία και βιωσιμότητα καθώς και την επέκτασή του με την ενσωμάτωση νέων Οικομουσείων-μελών, αρχικά με μια θεματική ευθυγράμμιση και στη συνέχεια με τον εμπλουτισμό και την θεματική ποικιλομορφία των Οικομουσείων που συμμετέχουν

Λήψη αποφάσεων: Ως όργανο της κεντρικής ομάδας, για τη λήψη αποφάσεων σε στρατηγικό επίπεδο, στο πλαίσιο της συμμετοχικής διαχείρισης προτείνεται και στην περίπτωση του Δικτύου (όπως ισχύει στο Ανοικτό Οικομουσείο της Σητείας) η Συνέλευση, στην οποία η συμμετοχή θα είναι ανοιχτή, ισότιμη και ισοδύναμη ως προς το δικαίωμα ψήφου.

4.3.7. Στοιχεία για την περιοχή της Κύπρου

Αξίζει να σημειωθεί ότι το μοντέλο βιώσιμης ανάπτυξης και λειτουργίας του Ανοικτού Οικομουσείου της Σητείας που παρουσιάζεται στο παρόν έργο, μεταφέρεται δυνητικά και με την απαιτούμενη προσαρμογή να υπηρετήσει τις τοπικές ανάγκες της περιοχής της Μαραθάσας Κύπρου.

Παράλληλα, πιθανή μεταφορά και προσαρμογή του μοντέλου μπορεί να εξεταστεί μελλοντικά και για το Ανοικτό Οικομουσείο του Δήμου Αγίου Νικολάου, στο πλαίσιο της Δικτύωσης των Ανοικτών Οικομουσείων.

4.3.7.1. Ανοικτό Οικομουσείο Μαραθάσας (Παραδοτέο 4.4.1. Μουσειολογική Μελέτη)

Τα ιδιαίτερα τοπικά στοιχεία του Ανοικτού Οικομουσείου Μαραθάσας, αποτελούν αντικείμενο της ειδικής μελέτης που εκπονείται στο πλαίσιο της Πράξης Eco.Muse από τον υπεύθυνο εταίρο-Δικαιούχο 4. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας (Παραδοτέο 4.4.1 Μουσειολογική Μελέτη). Καθώς η Μουσειολογική Μελέτη βρίσκεται εν εξελίξει κατά το χρόνο παράδοσης του τρέχοντος σχεδίου, παρατίθεται σε σύνοψη ένα αρκετά αντιπροσωπευτικό σύνολο στοιχείων ως εισροή, και ως συνάφεια με τα όσα προβλέπει το παρόν Σχέδιο Βιωσιμότητας.

Ειδικότερα, η ίδρυση του Ανοικτού Οικομουσείου της Μαραθάσας, ως στρατηγική διαχείρισης και ανάπτυξης της υπαίθρου της Κύπρου με έμφαση στο τοπίο, αποτελεί μοχλό τοπικής ανάπτυξης, δεδομένου του γεγονότος ότι βασικός σκοπός του είναι η ενεργοποίηση και ανάδειξη των πόρων της περιοχής, η ανάπτυξη μιας νέας εδαφικής ορεινής οικονομίας και η δημιουργία προοπτικών εγκατάστασης. Στο πλαίσιο αυτό, οι κύριοι στόχοι του εξειδικεύονται ως εξής:

- ➔ Η οικονομική αναζωογόνηση των περιοχών του Οικομουσείου
- ➔ Η αναβάθμιση της αξίας των προϊόντων
- ➔ Η ενίσχυση των συμμετοχικών διαδικασιών (συμμετοχική διακυβέρνηση των κοινών)

- ➔ Η αξιοποίηση και η αναβάθμιση του τοπικού πολιτισμικού, φυσικού, κοινωνικού και οικονομικού κεφαλαίου
- ➔ Η ανάπτυξη μιας νέας επιχειρηματικής κουλτούρας
- ➔ Η προσφορά ολοκληρωμένης εμπειρίας σε τουρίστες, επισκέπτες και μαθητές

Προκειμένου οι ανωτέρω επιδιώξεις να καταστούν εφικτές, αναγνωρίζεται και προτείνεται παράλληλα ένα **σύνολο ενεργειών και δράσεων**:

- ◆ Η **προβολή** και ανάδειξη της υλικής και άυλης κληρονομιάς
- ◆ Η αξιοποίηση των **πόρων** του τόπου και η δημιουργία νέων προϊόντων και υπηρεσιών
- ◆ Η οργάνωση **θεματικών διαδρομών**
- ◆ Η ενθάρρυνση **συνεργασίας** μεταξύ διαφορετικών ομάδων και ατόμων
- ◆ Η λειτουργία **γραφείου Τουρισμού**
- ◆ Η ενίσχυση της **δια βίου μάθησης** και κατάρτισης
- ◆ Η διεκδίκηση βελτίωσης των **δημόσιων υποδομών**

Καθώς το Ανοικτό Οικομουσείο Μαραθάσας εστιάζει χωρικά σε πέντε (5) συγκεκριμένες περιοχές του νότιου τμήματος, ήτοι: Πρόδρομος, Λεμύθου, Καμινάρια, Παλαιόμυλος, και Τρεις Ελιές, αναγνωρίζονται αντίστοιχα τόσο οι επισκέψιμοι χώροι ως πόλοι προσέλκυσης και υποδοχής όσο και το αντιπροσωπευτικό σύνολο πόρων των εν λόγω περιοχών, εκ των οποίων αντλείται το θέμα του Οικομουσείου και εκπορεύονται οι εμπειρίες.

Συνεπώς, την **εμπειρία** της περιοχής του Ανοικτού Οικομουσείου Μαραθάσας ο επισκέπτης δύναται να τη βιώνει κινούμενος σε προτεινόμενες θεματικές αλυσίδες και δομημένες αφηγήσεις που σχετίζονται με:

- i. Τη Θέα και τα Θεία, **«Στα μονοπάτια της Θέας και του Θείου»**: Μοναστήρια, Εκκλησίες και ξωκλήσια, βλάστηση και σημεία πανοραμικής θέας, Βυζαντινή και Μεταβυζαντινή Κληρονομιά και Ιστορία

- ii. Την Αγροδιατροφή, «Η Τέχνη της γης και η διατροφική κουλτούρα»: Αγροδιατροφικά Προϊόντα, Τόποι Παραγωγής και Παραδοσιακές Τεχνικές
- iii. Τον ορεινό χαρακτήρα, «Ορεινά χωριά, μνήμες και Παραδοσιακές τεχνικές»: Διαδρομές στις Τέχνες του Ξύλου, του Πηλού, της Πέτρας, του Μετάλλου, και της Ύφανσης
- iv. Το φυσικό δασικό τοπίο, «Τα ορεινά μονοπάτια του Δάσους και η Ζωής στη Φύση»: Το άγριο ορεινό τοπίο
- v. Την πολιτισμική κληρονομιά, «Μουσική, χορός, πανηγύρια και πολιτισμική κληρονομιά»

Θεματικές Διαδρομές	Πρόδρομος	Λεμύθου	Καμινάρια	Παλαιόμυλος	Τρεις Ελιές
Στα μονοπάτια της Θέας και του Θείου I					
Στα μονοπάτια της Θέας και του Θείου II					
Η Τέχνη της γης και η διατροφική κουλτούρα I					
Η Τέχνη της γης και η διατροφική κουλτούρα II					
Ορεινά χωριά, μνήμες και Παραδοσιακές τεχνικές					
Τα ορεινά μονοπάτια του Δάσους και η					

Ζωής στη Φύση					
Μουσική, χορός, πανηγύρια και πολιτισμική κληρονομιά					

Από πλευράς **προϊόντων**, το Ανοικτό Οικομουσείο Μαραθάσας, παρουσιάζει πλούσιο ενεργητικό, το οποίο συντίθεται από ένα μωσαϊκό τοπικών προϊόντων, προϊόντων μεταποίησης και οικοτεχνίας καθώς και προϊόντων παραδοσιακής τέχνης και τεχνικών, όπως προϊόντα καλαθοπλεκτικής, αργυροχοΐας, ζωγραφικής, αγιογραφίας, κεντητικής, κεραμικής-αγγειοπλαστικής, ξυλογλυπτικής και υφαντικής μεταξύ άλλων.

- ✓ Φρούτα (κεράσι, μήλο, σταφύλι, βερίκοκο, αχλάδι, καρύδι, δαμάσκηνο) και Λαχανικά
- ✓ Γλυκά κουταλιού και μαρμελάδες
- ✓ Ροδόστεμα
- ✓ Ζιβανία
- ✓ Οίνος «Κουμανδαρία»
- ✓ Μέλι
- ✓ Παραδοσιακοί λουκουμάδες
- ✓ Αρωματικά φυτά όπως ρίγανη, μελισσόχορτο, λεβάντα και άλλα

Σε επίπεδο προτεινόμενων δράσεων που ενισχύουν περαιτέρω την παρεχόμενη από το Ανοικτό Οικομουσείο **εμπειρία**, αναγνωρίζεται ένα εύρος επιλογών προς συζήτηση, όπως μεταξύ άλλων:

- Λειτουργία Αγοράς Παραγωγών
- Μόνιμες εκθέσεις τοπικής τέχνης και πολιτισμού
- Διοργάνωση Φεστιβάλ Κερασιού και Μήλου
- Δημιουργία Τράπεζας Σπόρων Οικομουσείου

Δημιουργία Πολυλειτουργικού Αγροκτήματος

Για την προώθηση και τη διαβεβαίωση της αειφορικής προσέγγισης στη διαχείριση του Ανοικτού Οικομουσείου Μαραθάσας, κεντρικός μηχανισμός είναι η συμμετοχική διαδικασία και η ευθυγράμμιση με υπάρχουσες και εν εξελίξει πρωτοβουλίες. Η προώθηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων απόρροια συνεργασίας συλλόγων, τοπικών καλλιτεχνών, σχολικών μονάδων και λοιπών ιδρυμάτων πολιτισμού, καθώς και η συνεργασία με την «Πύλη του Βουνού» ή με φορείς συνεργαζόμενους με το Υφυπουργείο Τουρισμού και αντίστοιχες πρωτοβουλίες προβολής/προώθησης, ως προτεινόμενες δράσεις, αντανακλούν την κεντρική σημασία της συμμετοχής και της ενεργοποίησης των τοπικών δυνάμεων ως οργανική σύνδεση με την τοπική κοινωνία.

5. Βιβλιογραφία-Πηγές

Ελληνικά

1. ΟΑΣ ΑΑΕ ΟΤΑ/ΕΤΑΜ ΑΕ (2022), Παραδοτέο 3.1.1, Business Plan, Ανάπτυξης Οικομουσείου, Διαθέσιμο στο https://eco-muse.eu/businessplan_p3-1-1-deliverable/
2. Παυλής Ε. (2023), Το Οικομουσείο ως μοχλός τοπικής ανάπτυξης: Ίδρυση Οικομουσείου Μαραθάσας
3. ΕΤΑΜ ΑΕ, (2022), Μελέτη Ολοκληρωμένου Αναπτυξιακού Στρατηγικού Σχεδιασμού για τον Πολιτισμό, Σχέδιο Ανασυγκρότησης της Βόρειας Εύβοιας «ΕΥΒΟΙΑ ΜΕΤΑ»
4. ΟΑΣ ΑΑΕ ΟΤΑ/ ΕΤΑΜ ΑΕ (2022), Παραδοτέο Β1, Σχέδιο City Branding, Σητεία Πόλη του Ελαιολάδου, Παρουσίαση-Δημόσια Διαβούλευση, Σητεία Ιούλιος 2022
5. Μιχελάκης Ν. (2002), Μνημειακά Ελαιόδεντρα στον Κόσμο και στην Κρήτη, Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου «Ελιά και Λάδι στην Κρήτη: Πολιτισμός-Περιβάλλον-Υγεία-Οικονομία», Σητεία 23-25/05/2002, Εκδότης: Σύνδεσμος Ελαιοκομικών Δήμων Κρήτης (Σ.Ε.ΔΗ.Κ.)
6. ΓΑΙΑ ΟΣΕ, Μελέτη βιωσιμότητας του Σ.Σ. Αγίων Αναργύρων, Παραδοτέο 2ο : Στρατηγική προσέγγισης - Διαμόρφωση σεναρίου αξιοποίησης Σ.Σ Αγίων Αναργύρων
7. Κυπριακή Δημοκρατία, Εθνική Στρατηγική Ανάπτυξης Ορεινών Κοινοτήτων (ΕΣΑΟΚ, 2019)
8. Μοιρογιάννη Σ. (2019) Ανταγωνιστικότητα και βιωσιμότητα του σύγχρονου μουσείου στην κοινωνία της πληροφορίας και της γνώσης. Η περίπτωση του Μουσείου των Δελφών, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Διοίκηση Πολιτισμικών Μονάδων, Διπλωματική Εργασία, Διαθέσιμο στο <https://apothesis.eap.gr/handle/repo/4135117>
9. Κάκιας Γ., Σταθάκη Τ.Μ., (2018), Το Τοπίο μοχλός ενεργοποίησης εδαφικών πόρων Ο Θεσσαλικός Όλυμπος και το μέλι, Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, ΠΜΣ: Χωρικές Δυναμικές Και Χωροταξία της Υπαίθρου - Dyntaxa, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας - Πολυτεχνική Σχολή, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας & Περιφερειακής Ανάπτυξης, Επιβλέποντες Καθηγητές: Γάκη Δήμητρα, Μέλος ΕΔΙΠ, Μαρδάκης Προδρόμος, Μέλος ΕΔΙΠ, Βόλος, Οκτώβριος 2018, Διαθέσιμο στο: <https://ir.lib.uth.gr/xmlui/bitstream/handle/11615/49615/18473.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
10. Τζόλλας Ν. (2020), Στρατηγική διαχείριση μάρκετινγκ: Δημιουργία φήμη ονόματος επωνυμίας για γεωγραφικές περιοχές που υιοθετούν καινοτόμες τεχνικές εφαρμογές, Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Δια τμηματικό ΠΜΣ: Διοίκηση Επιχειρήσεων (ΜΒΑ), Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Επιβλέπων Καθηγητής: Βασιλειάδης Χρήστος, Θεσσαλονίκη 2020
11. Marketing και Branding Τόπου, Η Διεθνής Εμπειρία και η Ελληνική Πραγματικότητα, Επιμέλεια: Δέφνερ Α., Καραχάλης Ν. (2012), Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος, 2012
12. Μητούλα Ρ., Καλδής Π. (2018), City Branding και Βιώσιμη Ανάπτυξη, Η περίπτωση των πολιτιστικών διαδρομών, Εκδόσεις Παπαζήση, ΖΑθήνα 2018
13. Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης του ΟΗΕ, 17 Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ), Διαθέσιμο στο

<https://unric.org/el/%ce%b5%ce%ba%cf%80%ce%b1%ce%b9%ce%b4%ce%b5%cf%85%cf%84%ce%b9%ce%ba%ce%bf-%cf%85%ce%bb%ce%b9%ce%ba%ce%bf-2/>

Ξενόγλωσσα

1. Garnet R. (2002), The Impact of Science Centers/Museums on their Surrounding Communities: Summary Report, Διαθέσιμο στο https://www.ecsite.eu/sites/default/files/impact_study02.pdf
2. Corsane, G. (2008), Using ecomuseum indicators to evaluate the Robben Island Museum and World Heritage Site. Landsc. Res. 2006, 31, 399–418. [CrossRef] 6. Corsane, G.E.; Davis, P.S.; Hawke, S.K.; Stefano, M.L. Ecomuseology: A holistic and integrated model for safeguarding ‘spirit of place’ in the North East of England. In Proceedings of the 16th ICOMOS General Assembly and International Symposium: ‘Finding the Spirit of Place Between the Tangible and the Intangible’, Quebec City, QC, Canada, 29 September–4 October 2008
3. International Council of Museums (ICOM), Extraordinary General Assembly, Prague 24/8/2022, Διαθέσιμο στο https://icom.museum/wp-content/uploads/2022/07/EN_EGA2022_MuseumDefinition_WDoc_Final-2.pdf
4. The Learning Museum, Measuring Museum Impacts, Report 3 (2013), Διαθέσιμο στο https://www.fitzcarraldo.it/ricerca/pdf/measuring_museum_impacts.pdf
5. Weerawardena J., McDonald P., & Mort Sullivan G. (2010), Sustainability of nonprofit organizations: An empirical investigation, Journal of World Business, Volume 45, Issue 4, October 2010, Pages 346-356, Διαθέσιμο στο <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1090951609000455>

Διαδικτυακά

1. <https://www.councilofnonprofits.org/tools-resources/nonprofit-sustainability>
2. <https://museal.gr/%CE%BF-%CF%81%CF%8C%CE%BB%CE%BF%CF%82-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CF%89%CE%BD-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B5%CF%80%CE%AF%CF%84%CE%B5%CF%85%CE%BE%CE%B7-%CF%84%CF%89%CE%BD/>
3. https://www.huffingtonpost.gr/entry/pos-tha-einai-to-moeseio-toe-mellontos-e-viosimoteta-o-psefiakos-kosmos-kai-e-pop-koeltoera_gr_61a8b07de4b0ae9a42b8aba9
4. <https://parallaximag.gr/agenda-parallaxi/ti-einai-telika-ena-moyseio>
5. https://icom.museum/wp-content/uploads/2022/07/EN_EGA2022_MuseumDefinition_WDoc_Final-2.pdf
6. <https://www.aam-us.org/2021/02/02/measuring-the-social-impact-of-museums-call-for-study-sites/>
7. <https://www.aam-us.org/2022/03/01/beyond-the-walls-demonstrating-the-social-impact-of-museums-is-critical-to-their-success/>
8. <https://www.archaiologia.gr/blog/2021/12/14/%CE%BC%CE%B5%CF%84%CF%81%CF%8E%CE%BD%CF%84%CE%B1%CF%82-%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%>

- [%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%AF%CE%BA%CF%84%CF%85%CF%80%CE%BF-%CF%84%CF%89/](#)
9. <https://www.lemproject.eu/the-project/>
 10. <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%92%CE%B9%CF%89%CF%83%CE%B9%CE%BC%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1>
 11. https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CE%B5%CE%B9%CF%86%CF%8C%CF%81%CE%BF%CF%82_%CE%B1%CE%BD%CE%AC%CF%80%CF%84%CF%85%CE%BE%CE%B7
 12. <https://ecomuseums.com/ecomuseum-networks-a-key-strategy/>
 13. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/>
 14. <https://unric.org/el/>
 15. https://en.wikipedia.org/wiki/Contingent_valuation
 16. <https://interreg.eu/>
 17. <https://interreg.gr/#Welcome>
 18. https://europa.eu/youreurope/business/finance-funding/getting-funding/eu-funding-programmes/index_el.htm
 19. <https://www.sitia.gr/city/villages/maronia.html>
 20. <https://www.sitia-geopark.gr/home.aspx>
 21. <https://www.pepkritis.gr/>
 22. <https://alieia.gr/>
 23. <https://culture.ec.europa.eu/creative-europe>
 24. <https://www.eurekanetwork.org/>
 25. <https://horizoneurope.gr/>
 26. <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/el>